Lajkó Károly

Differenciálegyenletek

harmadik kiadás

Debreceni Egyetem
Matematikai Intézet
2003

lajko@math.klte.hu

Amennyiben hibát talál a jegyzetben, kérjük jelezze a szerzőnek!

A jegyzet dvi, pdf és ps formátumban letölthető a következő címről:
http://riesz.math.klte.hu/~lajko/jegyzet.html

Ez a jegyzet $\mathcal{AMS}$–LaTeX-ben készült

Szedés és tördelés: Kovács László

Tartalomjegyzék

I. Differenciálegyenlet, Cauchy-feladat fogalma **5**
1. Bevezető feladatok 5
2. Differenciálegyenlet fogalma 6
3. Kezdeti érték probléma vagy Cauchy-feladat 8

II. Elemi úton megoldható differenciálegyenlet-típusok **11**
1. Szeparábilis differenciálegyenletek 11
2. Változóban homogén differenciálegyenletek 13
3. Az $y' = f\left(\frac{ax+by+c}{\alpha x+\beta y+\gamma}\right)$ differenciálegyenlet 13
4. Elsőrendű lineáris differenciálegyenletek 14
5. Egzakt differenciálegyenletek 18
6. Integráló szorzó keresése 21
7. A Bernoulli- és Ricatti-egyenlet 22

III. Egzisztencia-tételek Cauchy-feladatokra **25**
1. Segédeszközök a funkcionálanalízisből 25
2. Egzisztencia és unicitiás tétel DER-KÉP-re 27
3. (L-DER-KÉP) megoldhatósága 31
4. (n-KÉP) megoldhatósága 32
5. Egzisztenciatétel DER-KÉP-re 34

IV. Magasabbrendű lineáris differenciálegyenletek **35**
1. Az n-edrendű lineáris homogén differenciálegyenletek általános elmélete 35
2. Konstansegyütthatós lineáris homogén differenciálegyenletek 42
3. n-edrendű lineáris inhomogén differenciálegyenletek 44
4. Lineáris differenciálegyenlet-rendszerek 47
5. Konstansegyütthatós lineáris differenciálegyenletek megoldása Laplace-transzformációval 54

V. Peremfeladatok, stabilitás **57**
1. A peremfeladat fogalma 57
2. Sturm-Liouville rendszerek 58
3. Parciális differenciálegyenletek peremfeltételekkel 61

4. Stabilitás 63

VI. Variációszámítás **71**
1. Alapfogalmak, alapfeladatok 71
2. Segédtételek 74
3. Funkcionálok variációi 75
4. Az Euler-Lagrange differenciálegyenlet 76
5. Az 1. alapfeladat megoldása 79

Feladatsor **82**

I. Differenciálegyenlet, Cauchy-feladat fogalma

1. Bevezető feladatok

a) Legyen adott az egyenesen mozgó pont v sebességfüggvénye, mely folytonos. A t_0 időpillanatban tartózkodjon a pont az S_0 helyen. Határozzuk meg a pont S útfüggvényét!

Megoldás: A sebesség definíciójából következik az

$$S'(t) = v(t) \qquad (t \in \mathbb{R}) \tag{1.1}$$

egyenlet, ahol S az ismeretlen, v az ismert függvény.
Az egyenletben S' szerepel (ez nehézséget jelent), de (1.1) azt mutatja, hogy S primitív függvénye v-nek (ez viszont jó), így

$$S(t) = \int_{t_0}^{t} v(\tau)d\tau + C \tag{$*$}$$

teljesül. Ugyanakkor a feladat szerint $S(t_0) = S_0$ is teljesül, így a probléma az

$$S'(t) = v(t) \quad (t \in \mathbb{R}), \qquad S(t_0) = S_0 \tag{1.2}$$

alakban fogalmazható meg, azaz (1.1)-et az $S(t_0) = S_0$ feltétel mellett kell megoldani, ami $(*)$ miatt adja, hogy $C = S_0$, így az

$$S(t) = S_0 + \int_{t_0}^{t} v(\tau)d\tau \qquad (t \in \mathbb{R})$$

szerint adott a feladat megoldása.

b) Mennyi ideig emelkedik egy $v_0 = 100\ {}^{\mathrm{m}}/_{\mathrm{sec}}$ kezdősebességgel függőlegesen felfelé lőtt rakéta?

Megoldás: Fizikából ismeretes, hogy a rakéta v sebességfüggvénye és deriváltja kielégíti a

$$v'(t) = -g - k\,v^2(t) \tag{1.3}$$

egyenletet. Ennek a megoldását kell keresni a $v(0) = 100$ feltétel mellett és meg kell határozni azt a T időpillanatot, amikor $v(T) = 0$. A feladat tehát

$$v'(t) = -g - k\,v^2(t), \qquad v(0) = 100, \quad v(T) = 0 \tag{1.4}$$

megoldása. Látható, hogy most a keresett v függvény és a v' deriváltfüggvénye is szerepel. A megoldás most nem nagyon „látszik”.

Az (1.1) és (1.3), illetve (1.2) és (1.4) általánosítása elvezet a differenciálegyenlet, illetve Cauchy-feladat fogalmához.

2. Differenciálegyenlet fogalma

Jelöljön y a továbbiakban egy keresett függvényt, $y(x)$ ennek a helyettesítési értékét x-ben. Legyen $f : D \subset \mathbb{R}^2 \to \mathbb{R}$ adott, ekkor a

$$y' = f(x, y) \qquad \big(\text{illetve } y'(x) = f(x, y(x))\,\big) \tag{2.1}$$

egyenlet az (1.1) és (1.3) egyenletek általánosításának tekinthető. (2.1)-et elsőrendű közönséges explicit differenciálegyenletnek is szokás nevezni.

Általánosabban:

1. definíció. Legyen $D \subset \mathbb{R}^{n+1}$, $f : D \to \mathbb{R}$ folytonos függvény (ahol D egy tartomány). Az

$$y^{(n)} = f\big(x, y, y', \dots, y^{(n-1)}\big) \tag{2.2}$$

egyenletet n-edrendű közönséges explicit differenciálegyenletnek nevezzük, ennek speciális esete $n = 1$-re a (2.1) elsőrendű közönséges explicit differenciálegyenlet.

Az $y : I \to \mathbb{R}$ (ahol $I \subset \mathbb{R}$ intervallum) függvény megoldása (2.2)-nek I-n, ha

1) y n-szer differenciálható,
2) $\big(x, y(x), \dots, y^{(n-1)}(x)\big) \in D, \quad \forall\, x \in I,$
3) $y^{(n)}(x) = f\big(x, y(x), \dots, y^{(n-1)}(x)\big), \quad \forall\, x \in I$

teljesül.

További általánosítás:

2. definíció. Legyen $F : D \subset \mathbb{R}^{n+2} \to \mathbb{R}$ adott folytonos függvény. A

$$F\big(x, y, y', \dots, y^{(n)}\big) = 0 \tag{2.3}$$

egyenletet közönséges n-edrendű differenciálegyenletnek nevezzük.
Az $y : I \to \mathbb{R}$ függvény megoldása a (2.3) differenciálegyenletnek az I intervallumon, ha

1) y n-szer differenciálható,
2) $\big(x, y(x), \dots, y^{(n)}(x)\big) \in D, \quad \forall\, x \in I,$
3) $F\big(x, y(x), \dots, y^{(n)}(x)\big) = 0 \quad \forall\, x \in I$

teljesül.

Megjegyzés. Ha (2.2), illetve (2.3)-ban f, illetve F az $y, y', \dots, y^{(n-1)}$, illetve $y, y', \dots, y^{(n)}$ változóinak lineáris függvénye, akkor a (2.2), illetve (2.3) differenciálegyenlet lineáris, egyébként nemlineáris.

3. definíció. Legyen $D \subset \mathbb{R}^{n+1}$ tartomány, $f = (f_1, \dots, f_n) : D \to \mathbb{R}^n$ folytonos függvény. A

$$y' = (y_1', \dots, y_n') = f(x, y) = f(x, y_1, \dots, y_n) \tag{2.4}$$

egyenletrendszert, amely az

$$y_i' = f_i(x, y_1, \dots, y_n) \qquad (i = 1, \dots, n) \tag{2.4'}$$

alakba is írható, elsőrendű közönséges (n ismeretlen függvényt tartalmazó) explicit differenciálegyenlet-rendszernek nevezzük.

Az $y = (y_1, \ldots, y_n) : I \to \mathbb{R}^n$ függvény (függvényrendszer) a (2.4) (illetve (2.4′)) differenciálegyenlet-rendszer megoldása I-n, ha

1) y (illetve az y_i-k) differenciálható(k),
2) $\big(x, y(x)\big) = \big(x, y_1(x), \ldots, y_n(x)\big) \in D \quad \forall\, x \in I$,
3) $y'(x) = f(x, y(x))$ (illetve $y_i'(x) = f_i\big(x, y_1(x), \ldots, y_n(x)\big)$ $i = 1, \ldots, n$) $\forall\, x \in I$

teljesül.

3. Kezdeti érték probléma vagy Cauchy-feladat

1. definíció. Legyen $D \subset \mathbb{R}^{n+1}$ tartomány, $f : D \to \mathbb{R}$ folytonos függvény, $(x_0, y_{01}, \ldots, y_{0n}) \in D$ rögzített. A
(3.1)
$$y^{(n)} = f(x, y, y', \ldots, y^{(n-1)}), \quad y^{(i)}(x_0) = y_{0i+1} \quad (i = 0, \ldots, n-1)$$

problémát egy n-edrendű explicit közönséges differenciálegyenletre vonatkozó kezdeti érték problémának vagy Cauchy-feladatnak nevezzük (ez $n = 1$-re $y' = f(x, y),\ y(x_0) = y_0$ alakú).
Az $y^{(i)}(x_0) = y_{0i+1}$ $(i = 0, \ldots, n-1)$ kikötéseket kezdeti feltételeknek nevezzük.
Az $y : I \to \mathbb{R}$ függvény megoldása (3.1) (n-KÉP)-nek, ha

1) y n-szer differenciálható,
2) $\big(x, y(x), \ldots, y^{(n-1)}(x)\big) \in D \quad \forall\, x \in I$,
3) $y^{(n)}(x) = f\big(x, y(x), \ldots, y^{(n-1)}(x)\big) \quad \forall\, x \in I$,
4) $y^{(i)}(x_0) = y_{0i+1} \quad (i = 0, \ldots, n-1)$

teljesül.

Megjegyzés. Hasonló a helyzet a nem explicit esetben is,
$F : D \subset \mathbb{R}^{n+2} \to \mathbb{R}$ függvénnyel.

2. definíció. Legyen $D \subset \mathbb{R}^{n+1}$ tartomány, $f = (f_1, \ldots, f_n) : D \to \mathbb{R}^n$ folytonos függvény, $(x_0, y_0) = (x_0, y_{01}, \ldots, y_{0n}) \in D$ adott pont. A

$$(3.2) \qquad y' = f(x, y), \qquad y(x_0) = y_0 \qquad (y = (y_1, \ldots, y_n))$$

problémát egy differenciálegyenlet-rendszerre vonatkozó kezdeti érték problémának vagy Cauchy-feladatnak nevezzük.
Az $y = (y_1, \ldots, y_n) : I \to \mathbb{R}^n$ függvény megoldása a (3.2) (DER-KÉP)-nek, ha

1) y differenciálható,
2) $\big(x, y(x)\big) = \big(x, y_1(x), \ldots, y_n(x)\big) \in D \quad \forall\, x \in I$,
3) $y'(x) = f\big(x, y(x)\big) \quad \forall\, x \in I$,
4) $y(x_0) = y_0$

teljesül.

Tétel (átviteli elv). Legyen $D \subset \mathbb{R}^{n+1}$ tartomány, $f : D \to \mathbb{R}$ folytonos függvény, $(x_0, y_{01} \ldots, y_{0n}) = (x_0, y_0) \in D$ rögzített.
Az $y : I \to \mathbb{R}$ függvény akkor és csak akkor megoldása a (3.1) (n-KÉP)-nek I-n, ha az $\big(y, y', \ldots, y^{(n-1)}\big)$ vektorfüggvény (függvény n-es) megoldása a

$$(*) \quad \begin{cases} y_1' & = & y_2 \\ & \vdots & \\ y_{n-1}' & = & y_n \\ y_n' & = & f(x, y_1, \ldots, y_n) \end{cases} \qquad y_i(x_0) = y_{0i} \qquad (i = 1, \ldots, n)$$

(DER-KÉP)-nek I-n.

Bizonyítás.

a) Ha $y : I \to \mathbb{R}$ megoldása (3.1)-nek I-n, akkor az

$$y_1(x) \doteq y(x), \qquad y_2(x) \doteq y'(x), \qquad \ldots \qquad y_n(x) \doteq y^{(n-1)}(x)$$

$(x \in I)$ szerint definiált $(y_1, \ldots, y_n)$ vektorfüggvény megoldása $(*)$-nak, mert

$$y_1'(x) = y'(x) = y_2(x), \qquad y_2'(x) = y''(x) = y_3(x), \qquad \dots$$
$$y_{n-1}'(x) = y^{(n-1)}(x) = y_n(x),$$
$$y_n'(x) = y^{(n)}(x) = f\big(x, y(x), y'(x), \dots, y^{(n-1)}(x)\big) =$$
$$= f(x, y_1(x), \dots, y_n(x)),$$

$(x \in I)$, illetve $y^{(i)}(x_0) = y_{0i+1}$ $(i = 0, \dots, n-1)$-ből

$$y_1(x_0) = y_{01}, \qquad \dots, \qquad y_n(x_0) = y_{0n},$$

azaz

$$y_i(x_0) = y_{0i} \qquad (i = 1, \dots, n)$$

adódik.

b) Ha $(y_1, \dots, y_n)$ megoldása $(*)$-nak I-n, akkor $y_i'(x) = y_{i+1}(x)$ $(i = 1, \dots, n-1,\ x \in I)$, így

$$y_n(x) = y_{n-1}'(x) = y_{n-2}''(x) = \dots = y_1^{(n-1)}(x), \quad x \in I,$$

azaz

$$y_1^{(n)}(x) = y_n'(x) = f\big(x, y_1(x), \dots, y_1^{(n-1)}(x)\big), \quad x \in I$$

és

$$y_1^{(i)}(x_0) = y_{0i+1} \qquad (i = 0, \dots, n-1),$$

tehát $y_1 \doteq y : I \to \mathbb{R}$ megoldása (3.1)-nek I-n.

Megjegyzés. Az átviteli elv lehetővé teszi, hogy (n-KÉP) feladatok megoldhatóságát (DER-KÉP) megoldhatóságára vezessük vissza.

II. Elemi úton megoldható differenciálegyenlet-típusok

1. Szeparábilis differenciálegyenletek

Definíció. Legyenek $f : [a,b] \to \mathbb{R}$, $g : [c,d] \to \mathbb{R}$ $(g \neq 0)$ adott folytonos függvények. Az

$$y' = f(x)g(y) \tag{SZ}$$

differenciálegyenletet szeparábilis (szétválasztható változójú) differenciálegyenletnek nevezzük.

Tétel. Az $y : [a,b] \to [c,d]$ differenciálható függvény akkor és csak akkor megoldása (SZ)-nek, ha

$$\left(\left(\int_{y_0}^{y} \frac{1}{g(t)} dt \right) \circ y \right)(x) = \int_{x_0}^{x} f(t)dt \tag{SZMo}$$

$\big(x, x_0 \in [a,b];\ y, y_0 \in [c,d]\big)$ teljesül.

Bizonyítás. f és $1/g$ folytonosak, így az

$$\begin{aligned} F(x) &\doteq \int_{x_0}^{x} f(t)dt + C_1 \qquad \big(x, x_0 \in [a,b]\big), \\ G(y) &\doteq \int_{y_0}^{y} \frac{1}{g(t)} dt + C_2 \qquad \big(y, y_0 \in [c,d]\big) \end{aligned}$$

szerint definiált $F : [a,b] \to \mathbb{R}$, $G : [c,d] \to \mathbb{R}$ függvényekre $F' = f$, $G' = 1/g$ teljesül.

a) Ha y teljesíti (SZMo)-t, akkor

$$G\big(y(x)\big) = F(x) + C_2 - C_1 \qquad \big(x \in [a,b]\big),$$

ami y, F, G differenciálhatósága miatt adja, hogy

$$G'\big(y(x)\big) \cdot y'(x) = F'(x) \qquad \big(x \in [a,b]\big),$$

azaz

$$y'(x) = f(x)g\big(y(x)\big) \qquad \big(x \in [a,b]\big)$$

teljesül, tehát y megoldása (SZ)-nek.

b) Ha y megoldása (SZ)-nek, akkor

$$f(x) = \frac{y'(x)}{g\big(y(x)\big)} \qquad (x \in [a,b])$$

és a helyettesítéses integrálás tétele miatt bármely $x, x_0 \in [a,b]$ esetén

$$\int_{x_0}^{x} f(t)dt = \int_{x_0}^{x} \frac{y'(t)}{g\big(y(t)\big)}dt = \left(\left(\int_{y_0=y(x_0)}^{y} \frac{1}{g(t)}dt\right) \circ y\right)(x)$$

következik, azaz (SZMo) teljesül.

Megjegyzések.

1) A tétel szerint $y(x_0) = y_0$ is teljesül, így az $y' = f(x)g(y)$, $y(x_0) = y_0$ kezdeti érték probléma megoldását kaptuk meg.

2) A következő formális módszert gyakran használják:

$$(\mathsf{SZ}) \quad \longrightarrow \quad \frac{dy}{g(y)} = f(x)dx \quad \longrightarrow \quad \int \frac{dy}{g(y)} = \int f(x)dx \quad (*),$$

amit megoldva y-ra kapjuk (SZ) megoldását. Az (x_0, y_0) ponton áthaladó megoldáshoz úgy kell megválasztani az integrációs konstansokat, hogy a $(*)$ egyenlőség teljesüljön $x = x_0$, $y = y_0$ mellett. Ez teljesül, ha

$$\int_{y_0}^{y} \frac{dt}{g(t)} = \int_{x_0}^{x} f(t)dt\ ,$$

ami adja, hogy y teljesíti (SZMo)-t.

3) Vizsgálható olyan eset is, amikor valamilyen $y_0 \in [c,d]$-re $g(y_0) = 0$ (ekkor $y(x) = y_0$ nyilván megoldás, de lehetnek más megoldások is).

2. Változóban homogén differenciálegyenletek

Tétel. Legyen $f : [c,d] \to \mathbb{R}$ adott folytonos függvény, $y : [a,b] \to \mathbb{R}$ olyan, hogy $0 \notin [a,b]$ és $\exists\, y'$ $[a,b]$-n és $y(x)/x \in [c,d]$.
y akkor és csak akkor megoldása $[a,b]$-n a

$$y' = f\left(\frac{y}{x}\right) \tag{VH}$$

változóban homogén differenciálegyenletnek, ha az

$$u : [a,b] \to \mathbb{R} \qquad u(x) \doteq \frac{y(x)}{x}$$

függvény megoldása $[a,b]$-n az

$$u' = \frac{f(u) - u}{x}$$

szeparábilis differenciálegyenletnek.

Bizonyítás. Nyilvánvaló.

3. Az $y' = f\left(\frac{ax+by+c}{\alpha x+\beta y+\gamma}\right)$ differenciálegyenlet

– Ha $c = \gamma = 0$, akkor a címben egy (VH) típusú egyenlet szerepel, mondjuk $f : \mathbb{R} \to \mathbb{R}$ típusú adott folytonos függvény esetén.

– Ha

$$\begin{vmatrix} a & b \\ \alpha & \beta \end{vmatrix} = a\beta - b\alpha = 0,$$

azaz ha $\dfrac{a}{\alpha} = \dfrac{b}{\beta} = \lambda$, illetve $a = \lambda\alpha$, $b = \lambda\beta$, akkor a címben szereplő egyenlet átmegy az

$$y' = g(\alpha x + \beta y + \gamma)$$

alakba, melyet az

$$u(x) = \alpha x + \beta y(x) + \gamma$$

helyettesítéssel az

$$u' = \alpha + \beta y' = \alpha + \beta g(u)$$

alakba írhatunk, ami egy speciális (SZ) egyenlet.

– Ha

$$\begin{vmatrix} a & b \\ \alpha & \beta \end{vmatrix} \neq 0 \ ,$$

akkor az

$$\begin{aligned} ax + by + c &= 0 \\ \alpha x + \beta y + \gamma &= 0 \end{aligned}$$

lineáris egyenletrendszernek pontosan egy ξ, η megoldása van.
Ekkor belátható (igen egyszerűen), hogy az

$$y : H \to \mathbb{R} \qquad (\xi \notin H,\ x \in H \ \Rightarrow\ \alpha x + \beta y + \gamma \neq 0)$$

függvény akkor és csakis akkor megoldása H-n az általános differenciálegyenletnek, ha a

$$\psi : H^* \to \mathbb{R}, \quad \psi(t) = y(t + \xi) - \eta \qquad \big(H^* = \{t \mid t + \xi \in H\}\big)$$

függvény megoldása az

$$\psi'(x) = F\left(\frac{\psi(x)}{x}\right)$$

differenciálegyenletnek, ahol

$$F(z) = f\left(\frac{a + bz}{\alpha + \beta z}\right) \ .$$

4. Elsőrendű lineáris differenciálegyenletek

A következőkben szükségünk lesz az alábbi, a paraméteres integrálok differenciálására vonatkozó, a korábbinál részben általánosabb, de kevesebb változószámú és egyszerűbb értelmezési tartományú függvényekre teljesülő tételre.

Lemma. Legyenek $\varphi, \psi : [a,b] \to \mathbb{R}$ folytonosan differenciálható függvények, hogy
$$c \le \varphi(x), \psi(x) \le d, \qquad x \in [a,b] \ .$$
Legyen továbbá $f : [a,b] \times [c,d] \to \mathbb{R}$ folytonos és az első változója szerint folytonosan differenciálható függvény $[a,b] \times [c,d]$-n. Ekkor a

$$h(x) \doteq \int\limits_{\varphi(x)}^{\psi(x)} f(x,t)dt \qquad x \in [a,b]$$

függvény differenciálható, és $\forall\ x \in [a,b]$ esetén

$$h'(x) = \int\limits_{\varphi(x)}^{\psi(x)} D_1 f(x,t)dt + f(x,\psi(x))\psi'(x) - f(x,\varphi(x))\varphi'(x) \ .$$

Bizonyítás.

Ha $\quad \phi(x) \doteq \int\limits_c^d f(x,t)dt \quad \Rightarrow \quad \exists\ \phi'(x) = \int\limits_c^d D_1 f(x,t)dt$.

Ha $\quad F(x,y,z) = \int\limits_y^z f(x,t)dt \quad \Rightarrow \quad \exists\ D_1F = \int\limits_y^z D_1 f;$

$\exists\ D_2F = -f(x,y);$

$\exists\ D_3F = f(x,z).$

Mivel $\quad h(x) = F(x,\varphi(x),\psi(x))$ és $\quad \exists\ D_1F,\ D_2F,\ D_3F;$

$\Rightarrow \quad \exists\ h'(x) = D_1F + D_2F\varphi' + D_3F\psi';$

$\Rightarrow$ az állítás.

Definíció. Legyenek $f, g : [a,b] \to \mathbb{R}$ adott folytonos függvények, $y : [a,b] \to \mathbb{R}$ differenciálható ismeretlen függvény. A

(LIH) $$y' = f(x)y + g(x)$$

differenciálegyenletet elsőrendű lineáris inhomogén, míg az

(LH) $$y' = f(x)y$$

differenciálegyenletet elsőrendű lineáris homogén differenciálegyenletnek nevezzük.

Tétel. Az $y : [a,b] \to \mathbb{R}$ függvény akkor és csak akkor megoldása (LIH)-nek, ha $\exists\ c \in \mathbb{R}$, hogy

(LIHMo) $$y(x) = cy_H(x) + y_P(x) \qquad (x \in [a,b]),$$

ahol $y_H : [a,b] \to \mathbb{R}$ az (LH) differenciálegyenlet sehol el nem tűnő, $y_P : [a,b] \to \mathbb{R}$ pedig (LIH) egy (partikuláris) megoldása.
Továbbá, ha $x_0 \in [a,b]$ rögzített, akkor bármely $x \in [a,b]$-re

(H) $$y_H(x) = \exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right),$$

(P) $$\begin{cases} y_P(x) = \int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(\int\limits_{\tau}^{x} f(t)dt\right)d\tau = \\ \qquad = \left[\exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right)\right] \cdot \int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{\tau} f(t)dt\right)d\tau\ . \end{cases}$$

Bizonyítás.

a) Legyen y megoldása (LIH)-nek, $x_0 \in [a,b]$ adott, akkor

$$y'(x) = f(x)y(x) + g(x) \qquad (x \in [a,b]),$$

melyet $\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) \neq 0$-val szorozva kapjuk, hogy

$$y'(x)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) - f(x)y(x)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) =$$
$$= g(x)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right),$$

amiből látható, hogy $x \in [a,b]$ esetén

$$\frac{d}{dx}\left[y(x)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right)\right] = g(x)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right).$$

Ez pedig adja, hogy

$$y(x)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) = \int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(-\int\limits_{x_0}^{\tau} f(t)dt\right)d\tau + c\ ,$$

melyet $\exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right)$-vel szorozva

$$y(x) = c\exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) + \int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt - \int\limits_{x_0}^{\tau} f(t)dt\right)d\tau =$$

$$= c\exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) + \int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(\int\limits_{\tau}^{x} f(t)dt\right)d\tau$$

adódik, melyből (H) és (P) figyelembevételével jön (LIHMo).

b) Ha y (LIHMo) alakú, akkor ((H)-t és (P)-t tekintve)

$$y_H'(x) = f(x)\exp\left(\int\limits_{x_0}^{x} f(t)dt\right) = f(x)y_H(x)\ ,$$

azaz (H) megoldása (LH)-nak.
Ugyanakkor (P)-ből, a lemma

$$\varphi(x) = x_0, \qquad \psi(x) = x, \qquad f(x,\tau) = g(\tau)\exp\left(\int\limits_{\tau}^{x} f(t)dt\right)$$

speciális választása mellett bármely $x, \tau \in [a,b]$ esetén

$$y_P'(x) = \int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(\int\limits_{\tau}^{x} f(t)dt\right)f(x)d\tau + g(x)\exp\left(\int\limits_{x}^{x} f(t)dt\right) - 0 =$$

$$= f(x)\left[\int\limits_{x_0}^{x} g(\tau)\exp\left(\int\limits_{\tau}^{x} f(t)dt\right)d\tau\right] + g(x) =$$

$$= f(x)y_P(x) + g(x)$$

adódik, azaz y_P megoldása (LIH)-nek.
Végül pedig (LIHMo) differenciálásával bármely $x \in [a,b]$ esetén

$$\begin{aligned} y'(x) &= [cy_H + y_P]'(x) = cy_H'(x) + y_P'(x) = \\ &= cf(x)y_H(x) + f(x)y_P(x) + g(x) = \\ &= f(x)[cy_H(x) + y_P(x)] + g(x) = f(x)y(x) + g(x) \ , \end{aligned}$$

azaz a (LIHMo) alakú függvény valóban megoldása (LIH)-nek.

5. Egzakt differenciálegyenletek

Definíció. Legyen $D \subset \mathbb{R}^2$ tartomány, $P, Q : D \to \mathbb{R}$ adott függvények. Az

(E) $$P(x,y) + Q(x,y)y' = 0$$

egyenletet egzaktnak nevezzük, ha az $f = (P,Q) : D \to \mathbb{R}^2$ függvénynek létezik primitív függvénye, azaz létezik $F : D \to \mathbb{R}$ differenciálható függvény, hogy

$$F' = f, \quad \text{azaz} \quad D_1 F = P \quad \text{és} \quad D_2 F = Q$$

teljesül.

Megjegyzés. (E)-t szokás az

(E′) $$P(x,y)dx + Q(x,y)dy = 0$$

alakban is írni.

Tétel. Az (E) egzakt differenciálegyenletnek az $y : I \to \mathbb{R}$ differenciálható függvény (melyre $(x, y(x)) \in D$, ha $x \in I$) akkor és csak akkor megoldása I-n, ha $\exists\, C \in \mathbb{R}$, hogy

(EMo) $$F(x, y(x)) = C \qquad (x \in I),$$

ahol F az $f = (P,Q)$ függvény primitív függvénye.

Bizonyítás.

a) Legyen y (EMo) alakú, akkor az összetett függvény differenciálási szabálya szerint

$$D_1F(x,y(x)) + D_2F(x,y(x))y'(x) = 0 \qquad (x \in I)$$

következik, ami $D_1F = P$ és $D_2F = Q$-val adja, hogy y megoldása (E)-nek.

b) Ha y megoldása (E)-nek I-n és (E) egzakt, akkor

$$0 = D_1F(x,y(x)) + D_2F(x,y(x))y' = \frac{d}{dx}F(x,y(x)) \qquad (x \in I)$$

teljesül, ami adja (EMo)-t.

Megjegyzések.

1) Egy egzakt differenciálegyenlet megoldásához elegendő az F primitív fügvény meghatározása.

2) Ha $f = (P,Q) : D \to \mathbb{R}^2$ olyan, hogy D csillagszerű tartomány, f folytonosan differenciálható (azaz P és Q is), továbbá $D_2P = D_1Q$ D-n, akkor létezik $f = (P,Q)$-nak primitív függvénye. Ha (x_0,y_0) egy csillagközéppont és $g : [a,b] \to D$ olyan szakaszonként sima görbe, mely az (x_0,y_0)-t (x,y)-nal köti össze, akkor ez a primitív függvény az

$$F(x,y) = \int_g f = \int_{(x_0,y_0)}^{(x,y)} f$$

integrálfüggvény (lásd Analízis III., III.4.2. tétel).

3) A 2) megjegyzés feltételein túl teljesüljön, hogy $g(t) \doteq (x(t),y(t))$ folytonosan differenciálható ($g(a) = (x_0,y_0)$, $g(b) = (x,y)$), akkor a görbementi integrál kiszámítására vonatkozó ismert tétel (lásd például Analízis II.) alapján, ha $\exists\ g^{-1}$, úgy

$$F(x,y) = \int_a^{g^{-1}(x,y)} P(x(t),y(t))x'(t)dt + \int_a^{g^{-1}(x,y)} Q(x(t),y(t))y'(t)dt\ .$$

4) Ha D téglalap vagy körlap, akkor bármely rögzített (x_0, y_0)-ból bármely $(x, y) \in D$ elérhető a tengelyekkel párhuzamos szakaszokból álló töröttvonal mentén, például:

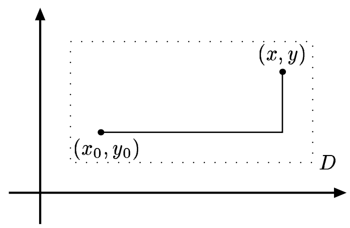

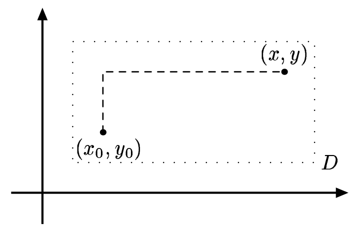

A folytonos vonalra:

$$g(t) = g^1(t) \cup g^2(t) = (x^1(t), y^1(t)) \cup (x^2(t), y^2(t)) \ ,$$

ahol

$$\begin{cases} x^1(t) = t \\ y^1(t) = y_0 \end{cases} \quad t \in [x_0, x], \qquad \begin{cases} x^2(t) = x \\ y^2(t) = t \end{cases} \quad t \in [y_0, y],$$

így

$$F(x, y) = \int_{x_0}^{x} P(t, y_0)dt + \int_{y_0}^{y} Q(x, t)dt$$

A szaggatott vonalra (hasonlóan):

$$F(x, y) = \int_{x_0}^{x} P(t, y)dt + \int_{y_0}^{y} Q(x_0, t)dt$$

5) $F(x, y)$ utóbbi két alakjában szokás az első integrálban $t \to x$, a másodikban $t \to y$ használata is, ekkor

$$F(x, y) = \int_{x_0}^{x} P(x, y_0)dx + \int_{y_0}^{y} Q(x, y)dy \ ,$$

illetve

$$F(x,y) = \int_{x_0}^{x} P(x,y)dx + \int_{y_0}^{y} Q(x_0,y)dy \ .$$

6) Az (E) egzakt egyenlet (x_0, y_0)-on áthaladó megoldását $C = 0$ mellett kapjuk.

7) Az $y' = f(x)g(y)$ $(g \neq 0)$ szeparábilis egyenlet egzakt differenciálegyenlet.

6. Integráló szorzó keresése

Definíció. Ha y teljesíti (E)-t és $\exists\ \mu : D \to \mathbb{R}$ $(\mu \neq 0)$ függvény, hogy a $(\mu P, \mu Q)$ függvénynek létezik primitív függvénye, azaz a

$$(*) \qquad \mu(x,y)P(x,y)dx + \mu(x,y)Q(x,y)dy = 0$$

differenciálegyenlet egzakt, akkor μ-t az (E) egyenlet integráló szorzójának (Euler-multiplikátorának) nevezzük.

Megjegyzések.

1) Ha létezik integráló szorzó, úgy ((E) és $(*)$ ekvivalenciája miatt) (E) megoldása visszavezethető a $(*)$ egzakt differenciálegyenlet megoldására.

2) Integráló szorzót az alábbi módon kereshetünk:

$$D_2 \mu P = D_1 \mu Q \qquad \Leftrightarrow \qquad Q\mu_x - P\mu_y = (P_y - Q_x)\mu \ ,$$

melyből ha $\mu = \mu(\omega(x,y))$ (pl. $\omega(x,y) = x$ vagy y vagy $x + y$ ...)

$$Q\frac{d\mu}{d\omega}\omega_x - P\frac{d\mu}{d\omega}\omega_y = (P_y - Q_x)\mu \ ,$$

illetve

$$\frac{\mu'(\omega)}{\mu(\omega)} = \frac{P_y - Q_x}{Q\omega_x - P\omega_y}$$

következik, ami adja, hogy

$$\mu(\omega) = \exp \int \frac{P_y - Q_x}{Q\omega_x - P\omega_y}(\omega) d\omega \ ,$$

ha $\frac{P_y - Q_x}{Q\omega_x - P\omega_y}$ az ω függvénye.

7. A Bernoulli- és Ricatti-egyenlet

1. tétel. Legyenek $f, g : [a,b] \to \mathbb{R}$ adott függvények, $\alpha \in \mathbb{R}\backslash\{0\}$, $\alpha \neq 1$. Az $y : [a,b] \to \mathbb{R}$ $(y > 0)$ differenciálható függvény akkor és csak akkor megoldása $[a,b]$-n a

$$\text{(B)} \qquad y'(x) + f(x)y(x) + g(x)y^{\alpha}(x) = 0$$

Bernoulli-féle differenciálegyenletnek, ha a

$$\psi : [a,b] \to \mathbb{R} \qquad \psi(x) = y^{1-\alpha}(x)$$

függvény megoldása a

$$\psi'(x) + (1-\alpha)f(x)\psi(x) + (1-\alpha)g(x) = 0$$

lineáris differenciálegyenletnek $[a,b]$-n.

Bizonyítás. $y(x) = [\psi(x)]^{\frac{1}{1-\alpha}}$ és $y'(x) = \dfrac{1}{1-\alpha}[\psi(x)]^{\frac{1}{1-\alpha}-1} \cdot \psi'(x)$ miatt (B) akkor és csak akkor teljesül, ha

$$\frac{1}{1-\alpha}[\psi(x)]^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} \cdot \psi'(x) + f(x)[\psi(x)]^{\frac{1}{1-\alpha}} + g(x)[\psi(x)]^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} = 0 \ ,$$

azaz

$$\psi'(x) + (1-\alpha)f(x)\psi(x) + (1-\alpha)g(x) = 0$$

bármely $x \in [a,b]$ esetén, amit bizonyítani kellett.

2. tétel. Legyenek $f, g, h : [a,b] \to \mathbb{R}$ adottak, $y, y_P : [a,b] \to \mathbb{R}$ differenciálhatók és y_P egy megoldása az

$$\text{(R)} \qquad y'(x) + f(x)y^2(x) + g(x)y(x) + h(x) = 0$$

Ricatti-féle differenciálegyenletnek. y akkor és csak akkor megoldása (R)-nek, ha a

$$\psi : [a, b] \to \mathbb{R}, \qquad \psi(x) \doteq y(x) - y_P(x)$$

függvény megoldása a

$$\psi'(x) + \big[2f(x)\, y_P(x) + g(x)\big]\psi(x) + f(x)\psi^2(x) = 0$$

(B) differenciálegyenletnek.

Bizonyítás. Egyszerű.

III. Egzisztencia-tételek Cauchy-feladatokra

1. Segédeszközök a funkcionálanalízisből

A lineáris tér, normált tér, metrikus tér, teljes metrikus tér fogalma már ismert az Analízis I-III.-ból.
Fontos lesz számunkra az alábbi két eredmény.

1. tétel (Banach-féle fixponttétel). Legyen (X,d) teljes metrikus tér, $A : X \to X$ kontrakció, azaz olyan leképezés, hogy $\exists\ \alpha \in (0,1)$, hogy

$$d(Ax, Ay) \le \alpha d(x,y) \qquad (\forall\ x,y \in X)$$

teljesül, akkor A-nak pontosan egy fixpontja van, azaz pontosan egy $x \in X$ létezik, hogy $Ax = x$.

Bizonyítás. Legyen $x_0 \in X$ tetszőleges, $\langle x_n \rangle$ pedig

$$x_1 = Ax_0, \quad \dots, \quad x_n = Ax_{n-1} = A^n x_0$$

szerint definiált sorozat X-ben.

- Először megmutatjuk, hogy $\langle x_n \rangle$ Cauchy-sorozat:
  Legyen $m \ge n$, ekkor

$$\begin{aligned} d(x_n, x_m) &= d(A^n x_0, A^m x_0) \le \alpha d(A^{n-1}x_0, A^{m-1}x_0) \le \\ &\dots \\ &\le \alpha^n d(x_0, x_{m-n}) \le \\ &\le \alpha^n \big\{ d(x_0,x_1) + \dots + d(x_{m-n-1}, x_{m-n}) \big\} \le \\ &\le \alpha^n d(x_0,x_1) \big\{ 1 + \alpha + \dots + \alpha^{m-n-1} \big\} \le \\ &\le \alpha^n d(x_0,x_1) \sum_{n=0}^{\infty} \alpha^n = \\ &= \frac{\alpha^n}{1-\alpha} d(x_0,x_1) \ , \end{aligned}$$

  ami $\alpha^n \to 0$ miatt adja, hogy $\forall\ \varepsilon > 0\ \exists\ n_0(\varepsilon) \in \mathbb{N},\ \forall\ m,n \ge n_0(\varepsilon) \ \Rightarrow\ d(x_n,x_m) < \varepsilon$.

- (X, d) teljessége miatt $\langle x_n \rangle$ konvergens, azaz $\exists\ x \in X$, hogy $\lim\limits_{n\to\infty} x_n = x$.
- Megmutatjuk, hogy x fixpontja A-nak. Egy kontrakció nyilván folytonos ($d(Ax, Ax_0) \leq \alpha d(x, x_0)$ miatt), így

  $$Ax = A(\lim_{n\to\infty} x_n) = \lim_{n\to\infty} Ax_n = \lim_{n\to\infty} x_{n+1} = x\ ,$$

  tehát x fixpontja A-nak.
- A fixpont egyértelműen meghatározott, mert ha $Ax = x$ és $Ay = y$ is teljesül, úgy

  $$d(x, y) = d(Ax, Ay) \leq \alpha d(x, y)\ ,$$

  ami $\alpha < 1$ miatt csak úgy lehetséghes, ha $d(x, y) = 0$, azaz $x = y$.

2. tétel. Egy teljes metrikus tér bármely zárt altere is teljes metrikus tér.

Teljes metrikus térre fontos példa a $C_k[a, b]$ tér:

- ennek alaphalmaza: $C_k[a, b] = \{f : [a, b] \to \mathbb{R}^k \mid f \text{ folytonos}\}$;
- $C_k[a, b]$ lineáris tér a függvényekre értelmezett összeadásra és skalárral való szorzásra nézve;
- $C_k[a, b]$ normált tér az $\|f\|_0 \doteq \sup\limits_{x\in[a,b]} \{\|f(x)\|_{\mathbb{R}^k}\}$ szerint definiált normával (ami igen egyszerűen bizonyítható);
- $C_k[a, b]$ metrikus tér a $d(f, g) \doteq \|f - g\|_0$ szerint definiált (a $\|\ \|_0$ normából származtatott) metrikával.
- $C_k[a, b]$ ezen metrikával teljes metrikus tér.
  Legyen $\langle f_n \rangle$ ($f_n \in C_k[a, b]$) Cauchy-sorozat, akkor $\forall\ \varepsilon > 0\ \exists\ n_0(\varepsilon) \in \mathbb{N},\ \forall\ n, m \geq n_0(\varepsilon)\ \Rightarrow\ \|f_n - f_m\|_0 < \varepsilon$, ami adja, hogy

  $$(*)\qquad \|f_n(x) - f_m(x)\|_{\mathbb{R}^k} \leq \|f_n - f_m\|_0 < \varepsilon \qquad (\forall\ x \in [a, b]),$$

  azaz az $\langle f_n \rangle$ függvénysorozat egyenletesen konvergens $[a, b]$-n (a függvénysorozatokra vonatkozó Cauchy-féle konvergencia kritérium miatt), tehát $\exists\, f \in C_k[a,b]$, hogy $f_n \to f$ egyenletesen. Ugyanakkor (mert folytonos függvények egyenletesen konvergens sorozatának határfüggvénye) az f folytonos. Ekkor $(*)$-ból $\forall\, n \geq n_0(\varepsilon)$ és $x \in [a,b]$ esetén

$$\|f_n(x) - f(x)\|_{\mathbb{R}^k} \leq \varepsilon \ ,$$

illetve ebből

$$\|f_n - f\|_0 \leq \varepsilon \qquad \forall n \geq n_0$$

következik, tehát $\langle f_n \rangle$ konvergál az $f \in C_k[a,b]$ elemhez a $C_k[a,b]$ metrikus térben, ami adja az állítást.

Megjegyzés. Ha $k = 1$, úgy $C_1[a,b]$-t egyszerűen $C[a,b]$-vel jelöljük és az $[a,b]$ feletti folytonos, valós értékű függvények terének nevezzük.

Definíció. Legyen $G_1 \subset \mathbb{R}^m$, $I = [a,b]$, $G = I \times G_1$, $f : G \to \mathbb{R}^n$. f Lipschitz-feltételt teljesít G-n (az utolsó m változójában), ha $\exists\, L > 0$, hogy $\forall\, (x, y_1), (x, y_2) \in G$-re

$$\|f(x, y_1) - f(x, y_2)\|_{\mathbb{R}^n} \leq L\|y_1 - y_2\|_{\mathbb{R}^m} \ .$$

2. Egzisztencia és unicitiás tétel DER-KÉP-re

Igen fontos a DER-KÉP probléma következő átfogalmazása (visszavezetése integrálegyenlet-rendszerre):

Lemma. Az $y : I \to \mathbb{R}^n$ differenciálható függvény akkor, és csak akkor megoldása az

(DER-KÉP) $\qquad y' = f(x,y) \ , \qquad y(x_0) = y_0 \qquad (x,y) \in D \subset \mathbb{R}^{n+1}$

problémának, ha folytonos megoldása az

(IER) $$y(x) = y_0 + \int_{x_0}^{x} f(t, y(t))dt$$

integrálegyenlet-rendszernek. (Itt $f : D \to \mathbb{R}^n$ folytonos függvény.)

Bizonyítás.

a) Ha $y : I \to \mathbb{R}^n$ megoldása (DER-KÉP)-nek, akkor

$$y'(x) = f(x, y(x)) \qquad (x \in I).$$

f és y folytonossága adja, hogy $f(x, y(x))$ folytonos I-n, így létezik az

$$\int_{x_0}^{x} f(t, y(t))dt$$

integrál és

$$y(x) = y_0 + \int_{x_0}^{x} f(t, y(t))dt \qquad (x \in I),$$

ahol $y(x_0) = y_0$, azaz teljesül (IER).

b) Ha $y : I \to \mathbb{R}^n$ folytonos megoldása (IER)-nek I-n, akkor $f(x, y(x))$ folytonossága miatt

$$\int_{x_0}^{x} f(t, y(t))dt$$

differenciálható és deriváltja $f(x, y(x))$, másrészt (IER) adja, hogy y differenciálható és $y'(x) = f(x, y(x))$ $(x \in I)$, továbbá (IER) szerint $y(x_0) = x_0$ is igaz, ebből pedig következik, hogy y megoldása (DER-KÉP)-nek.

Megjegyzés. A lemma miatt (DER-KÉP) megoldhatósága és a megoldás egyértelműsége (egzisztencia és unicitás) egyet jelent (IER) megoldhatóságával és a megoldás egyértelműségével.

Tétel (Picard-Lindelöf egzisztencia és unicitás tétel).
Legyen $G_1 \subset \mathbb{R}^m$ nyílt halmaz, $I = [a, b] \subset \mathbb{R},\ D = I \times G_1,\ f : D \to \mathbb{R}^n$ folytonos függvény, hogy létezik $L > 0$, hogy

$$\|f(x, y_1) - f(x.y_2)\|_{\mathbb{R}^n} < L\|y_1 - y_2\|_{\mathbb{R}^m} \qquad (\forall\ (x, y_1), (x, y_2) \in D),$$

azaz Lipschitz-tulajdonságú D-n. Legyen továbbá $x_0 \in I$ és $y_0 \in G_1$ rögzített. Akkor $\exists\, \alpha > 0$, hogy az

(DER-KÉP) $$y' = f(x, y), \qquad y(x_0) = y_0$$

Cauchy-feladatnak az $I_1 = I \cap [x_0 - \alpha, x_0 + \alpha]$ intervallumon létezik megoldása és az egyértelmű.

Bizonyítás. A lemma szerint elegendő az (IER) integrálegyenlet-rendszer folytonos megoldásainak létezését és annak egyértelműségét bizonyítani.

a) A létezés bizonyítása:

- G_1 nyílt, így $\exists\, r > 0$, hogy $T = \{y \mid \|y - y_0\| \leq r\} \subset G_1$, és így az $I \times T \subset D$ teljesül és $I \times T$ zárt. Ekkor f folytonossága miatt $\exists\, K > 0$, hogy $\|f\| < K$ $I \times T$-n.
- Legyen $\alpha = \min\left\{\frac{r}{K}, \frac{1}{L+1}\right\}$, $I_1 = I \cap [x_0 - \alpha, x_0 + \alpha]$.
- Tekintsük az

  $$X = C_n^* = \{\varphi \mid \varphi : I_1 \to T, \varphi \text{ folytonos}\}$$

  halmazt a

  $$d : X \times X \to \mathbb{R}, \qquad d(\varphi_1, \varphi_2) = \sup_{x \in I_1} \{\|\varphi_1(x) - \varphi_2(x)\|\}$$

  metrikával. (X, d) zárt altere a korábbiakban tekintett, $C_n(I_1)$ teljes metrikus térnek, így teljes metrikus tér.
- Értelmezzük (X, d)-n az A leképezést

  $$(A\varphi)(x) \doteq y_0 + \int_{x_0}^{x} f(t, \varphi(t))dt \qquad (x \in I_1)$$

  szerint. $A : X \to X$ típusú, mert $\psi \doteq A\varphi$ folytonos I_1-en (az integrálfüggvény ismert tulajdonsága miatt), továbbá

  $$\begin{aligned}\|\psi(x) - y_0\| &= \left\|\int_{x_0}^{x} f(t, \varphi(t))dt\right\| \leq \int_{x_0}^{x} \|f(t, \varphi(t))\|dt \leq \\ &\leq K\|x - x_0\| \leq K\alpha \leq r\end{aligned}$$

  miatt $\psi(I_1) \subset T$ is igaz, így $\psi = A\varphi \in X$.

– A kontrakció, mert ha $\varphi_1, \varphi_2 \in X$, úgy

$$\begin{aligned}
\|(A\varphi_1)(x) - (A\varphi_2)(x)\| &= \left\| \int_{x_0}^{x} [f(t,\varphi_1(t)) - f(t,\varphi_2(t))]dt \right\| \leq \\
&\leq \int_{x_0}^{x} \|f(t,\varphi_1(t)) - f(t,\varphi_2(t))\| dt \leq \\
&\leq \int_{x_0}^{x} L d(\varphi_1,\varphi_2) dt \leq \\
&\leq L\|x - x_0\| d(\varphi_1,\varphi_2) \leq \\
&\leq L\,\alpha\, d(\varphi_1,\varphi_2) \leq \frac{L}{L+1} d(\varphi_1,\varphi_2)
\end{aligned}$$

(hiszen $L/(L+1) \in (0,1)$).

– Az 1. tétel (Banach-féle fixponttétel) miatt A-nak létezik fixpontja, azaz $\exists y \in X$ folytonos függvény, hogy $(Ay)(x) = y(x)$ $(\forall\ x \in I_1)$, vagyis

$$y(x) = y_0 + \int_{x_0}^{x} f(t,y(t))dt \qquad (x \in I_1)$$

teljesül, tehát létezik megoldása (IER)-nek, és így (DER-KÉP)-nek I_1-en.

b) A megoldás egyértelműségének bizonyítása:
A Banach-féle fixponttétel miatt a megoldás egyértemű is az I_1-en differenciálható függvények körében I_1-en.

Megjegyzések.

1) A tétel feltételei mellet a (DER-KÉP) megoldását (az A leképezés fixpontját) az

$$y_0(x) \doteq y_0, \quad y_k(x) \doteq y_0 + \int_{x_0}^{x} f(t, y_{k-1}(t))dt \quad (k = 1, 2, \ldots; x \in I_1)$$

szerint definiált $\langle y_k \rangle$ függvénysorozat határfüggvénye adja.
Az eljárást Picard-féle szukcesszív approximációnak nevezzük.

2) $n = 1$ mellett az elsőrendű explicit differenciálegyenletre vonatkozó Cauchy-feladatra vonatkozó Picard-féle egzisztencia és unicitás tételt kapjuk.

3) Egy példa: A

(KÉP) $$y' = xy, \qquad y(0) = 1$$

Cauchy-feladatnak megfelelő integrálegyenelet:

(IE) $$y(x) = 1 + \int_0^x ty(t)dt$$

Ekkor

$$y_0(x) = 1, \qquad y_1(x) = 1 + \int_0^x tdt = 1 + \frac{x^2}{2}, \dots$$

$$y_k(x) = 1 + \frac{x^2}{2} + \frac{1}{2!}\left(\frac{x^2}{2}\right)^2 + \dots + \frac{1}{k!}\left(\frac{x^2}{2}\right)^k, \dots,$$

és $y_k(x) \to \exp(x^2/2)$ egyenletesen, így (KÉP) megoldása:

$$y(x) = \exp\left(\frac{x^2}{2}\right) \qquad (x \in \mathbb{R}).$$

3. (L-DER-KÉP) megoldhatósága

Legyenek g_{ij}, $\varphi_i : I \to \mathbb{R}$ $(i, j = 1, \dots, n)$ adott folytonos függvények, akkor

$$y_i' = \sum_{j=1}^{n} g_{ij}(x)y_j + \varphi_i(x), \qquad y_i(x_0) = y_{0i} \qquad (i = 1, \dots, n)$$

egy lineáris differenciálegyenlet-rendszerre vonatkozó Cauchy-feladat, mely az

$$y = \begin{pmatrix} y_1 \\ \vdots \\ y_n \end{pmatrix}, \qquad \varphi = \begin{pmatrix} \varphi_1 \\ \vdots \\ \varphi_n \end{pmatrix}, \qquad \underline{\underline{g}} = (g_{ij})_{n \times n}$$

jelöléssel az

(L-DER-KÉP) $$y' = \underline{\underline{g}}(x)y + \varphi(x), \qquad y(x_0) = y_0$$

alakba is írható.
Ez ekvivalens az

(L-IER) $$y(x) = y_0 + \int\limits_{x_0}^{x} \big[\underline{\underline{g}}(t)\,y(t) + \varphi(t)\big]\,dt$$

integrálegyenlet-rendszerrel.
Legyen $D = I \times \mathbb{R}^n$, akkor az

$$f : D \subset \mathbb{R}^{n+1} \to \mathbb{R}^n, \qquad f(x,y) \doteq \underline{\underline{g}}(x)y + \varphi(x)$$

folytonos függvényre $\forall\ (x,y^1),(x,y^2) \in D$ esetén

$$\big\|f(x,y^1) - f(x,y^2)\big\| = \big\|\underline{\underline{g}}(x)(y^1 - y^2)\big\| =$$
$$= \sqrt{\sum_{i=1}^{n}\left[\sum_{j=1}^{n} g_{ij}(x)(y_j^1 - y_j^2)\right]^2} \le nK\big\|y^1 - y^2\big\| = L\big\|y^1 - y^2\big\|$$

teljesül, azaz Lipschitz-tulajdonságú, így az (L-DER-KÉP) megoldható és a megoldás egyértelmű $I_1 \subset I$-n.

4. (n-KÉP) megoldhatósága

Tétel (egzisztencia és unicitás tétel (n-KÉP)-re).
Legyen $G_1 \subset \mathbb{R}^n$ nyílt halmaz, $I = [a,b] \subset \mathbb{R}$, $D = I \times G_1$, $f : D \to \mathbb{R}$ folytonos függvény, hogy $\exists\ L > 0$, hogy

$$\big|f(x,y^1) - f(x,y^2)\big| < L\big\|y^1 - y^2\big\| \qquad (\forall (x,y^1),(x,y^2) \in D),$$

azaz Lipschitz-tulajdonságú D-n. Legyen továbbá $x_0 \in I$, $y_0 \in G_1$ rögzített.
Akkor $\exists\ \alpha > 0$, hogy az

(n-KÉP) $$y^{(n)} = f(x,y,\ldots,y^{(n-1)}), \qquad y^{(i)}(x_0) = y_{0i+1}$$

$(i=0,\dots,n-1)$ Cauchy-feladatnak az $I_1 = I \cap [x_0-\alpha, x_0+\alpha]$ intervallumon létezik megoldása és az egyértelmű.

Bizonyítás. Az átviteli elv szerint (n-KÉP) ekvivalens az

$$(\triangle) \qquad \begin{cases} y_1' = y_2 \\ \vdots \\ y_{n-1}' = y_n \\ y_n' = f(x, y_1, \dots, y_n) \end{cases} \qquad y_i(x_0) = y_{0i} \quad (i = 1, \dots, n)$$

Cauchy-feladattal, azaz $y : I_1 \to \mathbb{R}$ akkor, és csak akkor megoldása (n-KÉP)-nek, ha $(y, y', \dots, y^{(n-1)}) : I_1 \to \mathbb{R}^n$ megoldása a $(\triangle)$ (DER-KÉP)-nek, ahol

$$\underline{f} = (f_1, \dots, f_n), \qquad f_k(x,y) = y_{k+1}, \quad (k = 1, \dots, n-1), \qquad f_n = f.$$

Könnyen ellenőrízhető, hogy teljesülnek a Picard-Lindelöf-tétel feltételei, így a kapott (DER-KÉP)-nek (és így (n-KÉP)-nek) létezik megoldása és egyértelmű.

Következmény (L-n-KÉP megoldhatósága). Legyenek $a_1, \dots, a_n, b : I \to \mathbb{R}$ folytonos függvények, $x_0 \in I$, $y_0 \in \mathbb{R}^n$ rögzített. Akkor az

$$(\text{L-}n\text{-KÉP}) \qquad \begin{cases} y^{(n)} = a_1(x)y^{(n-1)} + \dots + a_n(x)y + b(x) \\ \quad y^{(i)}(x_0) = y_{0i+1} \qquad (i = 0, \dots, n) \end{cases}$$

Cauchy-feladatnak egy és csak egy megoldása van I-n.

Bizonyítás. Most az (L-n-KÉP)-nek megfelelő (DER-KÉP)

$$y'(x) = \underline{\underline{A}}(x)y(x) + B(x), \qquad y(x_0) = y_0$$

alakú, ahol

$$\underline{\underline{A}}(x) = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & 0 & 1 & \dots & 0 \\ 0 & & & \dots & 1 \\ a_n(x) & & & \dots & a_1(x) \end{pmatrix} \qquad B(x) = \begin{pmatrix} 0 \\ \vdots \\ 0 \\ b(x) \end{pmatrix}$$

és ekkor alkalmazható tételünk.

5. Egzisztenciatétel DER-KÉP-re

Tétel (Cauchy-Peano egzisztencia tétel). Legyen $D \subset \mathbb{R}^{n+1}$ tartomány $f : D \to \mathbb{R}^n$ folytonos függvény, $(x_0, y_0) \in D$. Akkor az

$$y' = f(x, y), \qquad y(x_0) = y_0$$

Cauchy-feladatnak létezik megoldása.
(De nem feltétlenül egyértelmű, lásd például az $y' = \sqrt{|y|}$ differenciálegyenletre vonatkozó Cauchy-feladatot.)

Bizonyítás. Nem kell.

IV. Magasabbrendű lineáris differenciálegyenletek

1. Az n-edrendű lineáris homogén differenciálegyenletek általános elmélete

1. definíció. Legyenek $a_i : I \to \mathbb{R}$ $(i = 1, \dots, n)$ folytonos függvények. A

$$y^{(n)} + \sum_{i=1}^{n} a_i(x) y^{(n-i)} = 0 \tag{$\mathsf{H}_n\mathsf{D}$}$$

egyenletet n-edrendű lineáris homogén differenciálegyenletnek nevezzük.

Egyszerű számolással bizonyítható a következő tétel:

1. tétel. Ha az $y_1, \dots, y_k : I \to \mathbb{R}$ függvények megoldásai $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$-nek I-n, akkor $\forall\, c_1, \dots, c_k \in \mathbb{R}$ esetén az

$$y = \sum_{i=1}^{k} c_i y_i$$

függvény is megoldás I-n.

2. definíció (lineáris függőség és függetlenség).
Az $y_1, \dots, y_k : I \to \mathbb{R}$ függvények lineárisan függőek I-n, ha létezik $c_1, \dots, c_k \in \mathbb{R}$ $(\sum\limits_{i=1}^{k} c_i^2 > 0)$ konstansrendszer, hogy

$$\sum_{i=1}^{k} c_i y_i(x) = 0 \qquad (\forall x \in I). \tag{$*$}$$

$y_1, \dots, y_k : I \to \mathbb{R}$ lineárisan függetlenek, ha $(*)$ csak úgy teljesül, ha $c_i = 0$ $(i = 1, \dots, k)$.

3. definíció. Az $y_1, \dots, y_n : I \to \mathbb{R}$ $n-1$-szer differenciálható függvények Wronski-determinánsa:

$$W = W(y_1, \dots, y_n) \doteq \begin{vmatrix} y_1 & y_2 & \dots & y_n \\ y_1' & y_2' & \dots & y_n' \\ \vdots & & & \\ y_1^{(n-1)} & y_2^{(n-1)} & \dots & y_n^{(n-1)} \end{vmatrix}$$

2. tétel (Liouville-formula). Ha az $y_1, \dots, y_n : I \to \mathbb{R}$ függvények megoldásai $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$-nek I-n és $x_0 \in I$ adott, akkor

$$W(x) = W(y_1(x), \dots, y_n(x)) = W(x_0) \exp \left[-\int\limits_{x_0}^{x} a_1(t) dt \right].$$

Bizonyítás. Könnyen belátható, hogy

$$W'(x) = \begin{vmatrix} y_1' & \dots & y_n' \\ y_1' & \dots & y_n' \\ \vdots & & \\ y_1^{(n-1)} & \dots & y_n^{(n-1)} \end{vmatrix} + \dots +$$

$$+ \begin{vmatrix} y_1 & \dots & y_n \\ \vdots & & \\ y_1^{(n-1)} & \dots & y_n^{(n-1)} \\ y_1^{(n-1)} & \dots & y_n^{(n-1)} \end{vmatrix} + \begin{vmatrix} y_1 & \dots & y_n \\ \vdots & & \\ y_1^{(n-2)} & \dots & y_n^{(n-2)} \\ y_1^{(n)} & \dots & y_n^{(n)} \end{vmatrix} =$$

$$= \begin{vmatrix} y_1 & \dots & y_n \\ \vdots & & \\ y_1^{(n-2)} & \dots & y_n^{(n-2)} \\ -\sum\limits_{i=1}^{n} a_i(x) y_1^{(n-i)} & \dots & -\sum\limits_{i=1}^{n} a_i(x) y_n^{(n-i)} \end{vmatrix} =$$

$$= -\sum_{i=1}^{n} a_i(x) \begin{vmatrix} y_1 & \dots & y_n \\ \vdots & & \\ y_1^{(n-2)} & \dots & y_n^{(n-2)} \\ y_1^{(n-i)} & \dots & y_n^{(n-i)} \end{vmatrix} = -a_1(x) W(x) \qquad (x \in I).$$

Így W az
$$y'(x) = -a_1(x)y(x), \qquad y(x_0) = W(x_0)$$
(1-KÉP) probléma egyértelműen létező
$$W(x) = W(x_0)\exp\left[-\int\limits_{x_0}^{x} a_1(t)dt\right]$$
megoldása, és ezt kellett bizonyítani.

1. következmény. ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) egy $y_1, \dots, y_n$ megoldásrendszerének Wronski-determinánsa vagy $\equiv 0$, vagy sehol sem 0.

4. definíció (alaprendszer). Az $y_1, \dots, y_n : I \to \mathbb{R}$ függvények ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) alaprendszerét alkotják, ha megoldásai annak és lineárisan függetlenek.

3. tétel. $y_1, \dots, y_n : I \to \mathbb{R}$ akkor, és csak akkor alaprendszere ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-nek, ha $\forall\ y_i$ $(i = 1, \dots, n)$ megoldás I-n, és $W(x) \neq 0$.

Bizonyítás.

a) Ha $W(x) \neq 0$ $(x \in I)$ és $c_1, \dots, c_n \in \mathbb{R}$ olyan, hogy
$$\sum_{i=1}^{n} c_i y_i(x) = 0 \qquad (\forall x \in I)\ ,$$
akkor
$$(\square) \qquad \sum_{i=1}^{n} c_i y_i^{(j)}(x) = 0 \qquad (\forall x \in I, j = 0, \dots, n-1)$$
teljesül, ami egy lineáris egyenletrendszer $c_1, \dots, c_n$-re, melynek determinánsa éppen $W(x) \neq 0$ $(x \in I)$ $\Rightarrow$ $c_1 = \cdots = c_n = 0$ $\Rightarrow$ az $y_1, \dots, y_n$ megoldások lineárisan függetlenek $\Rightarrow$ $y_1, \dots, y_n$ alaprendszer.

b) Ha $y_1, \dots, y_n$ alaprendszere ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-nek és létezne $x_0 \in I$, hogy $W(x_0) = 0$, akkor léteznének $c_1, \dots, c_n \in \mathbb{R}$ $(\sum\limits_{i=1}^{n} c_i^2 > 0)$ konstansok, hogy
$$\sum_{i=1}^{n} c_i y_i^{(j)}(x_0) = 0 \qquad (j = 1, \dots, n-1)$$

egyenletrendszer megoldásai.
Legyen y ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) olyan megoldása I-n, melyre

$$y^{(j)}(x_0) = \sum_{i=1}^{n} c_i y_i^{(j)}(x_0) = 0 \qquad (j = 0, \ldots, n-1).$$

Az így kapott (n-KÉP)-nek csak egy megoldása van. De $y \equiv 0$ és $y = \sum\limits_{i=1}^{n} c_i y_i$ is megoldás, így

$$\sum_{i=1}^{n} c_i y_i(x) = 0 \qquad (\forall\ x \in I),$$

azaz $y_1, \ldots, y_n$-ek lineárisan függőek, ami ellentmondás.
Így $W(x) \neq 0$ $\forall$ $x \in I$.

4. tétel ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$ általános megoldása). Legyen $y_1, \ldots, y_n : I \to \mathbb{R}$ ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) alaprendszere I-n, akkor ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) $\forall$ $y : I \to \mathbb{R}$ megoldása

$$y(x) = \sum_{i=1}^{n} c_i y_i(x) \qquad (x \in I)$$

alakú, ahol $c_1, \ldots, c_n \in \mathbb{R}$ konstansok.

Bizonyítás.
Ha $y_1, \ldots, y_n$ ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) alaprendszere, akkor $W(x_0) \neq 0$ $\forall$ $x_0 \in I$. Ha $y : I \to \mathbb{R}$ egy tetszőleges megoldása ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-nek, akkor legyen $c_1, \ldots, c_n$ a

$$(\circ) \qquad \sum_{i=1}^{n} c_i y_i^{(j)}(x_0) = y^{(j)}(x_0) \qquad (j = 0, \ldots, n-1)$$

egyenletrendszer ($W(x_0) \neq 0$ miatt létező) megoldása.
Ekkor a

$$\psi(x) \doteq \sum_{i=1}^{n} c_i y_i(x) \qquad (x \in I)$$

szerint definiált függvény olyan megoldása ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-nek I-n, melyre teljesülnek a

$$\psi^{(j)}(x_0) = y^{(j)}(x_0) \qquad (j = 0, \ldots, n-1)$$

kezdeti feltételek ($\circ$) miatt.
Így ψ és y ugyanazon ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-re vonatkozó (n-KÉP) megoldásai, ezért megegyeznek, azaz

$$y(x) = \psi(x) = \sum_{i=1}^{n} c_i y_i(x) \qquad (x \in I),$$

amit bizonyítani kellett.

Megjegyzések.

1) Az általános megoldáshoz így elég az alaprendszert meghatározni.
2) Belátható (lásd Kósa 90. oldal), hogy alaprendszer mindig létezik.
3) Az alaprendszer meghatározására nincs általános módszer.

Fontos viszont az alábbi, D'Alembert-től származó fokszámcsökkentő eljárás:

5. tétel. Ha ismert ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) m számú lineárisan független $y_1, \dots, y_m : I \to \mathbb{R}$ megoldása I-n, akkor ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$) megoldásainak meghatározása visszavezethető egy $(n-m)$-edrendű lineáris homogén differenciálegyenlet megoldására.

Bizonyítás.
– Legyenek $y_1, \dots, y_m$ $(\neq 0)$ lineárisan független megoldásai ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-nek, míg $y : I \to \mathbb{R}$ egy tetszőleges megoldás, akkor legyen

$$(\triangle) \qquad u \doteq \left(\frac{y}{y_1}\right)',$$

azaz

$$y(x) = y_1(x) \int u(x)dx \ .$$

Innen

$$y' = y_1' \int u(x)dx + y_1 u \ , \quad \dots \ , \quad y^{(n)} = y_1^{(n)} \int u(x)dx + \dots + y_1 u^{(n-1)}$$

következik. $y, y', \dots, y^{(n)}$ kapott értékeit ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-be helyettesítve:

$$\left[y_1^{(n)} + \sum_{i=1}^{n} a_i(x) y_1^{(n-i)}\right] \int u dx + y_1 u^{(n-1)} + \dots + A(x)u = 0$$

adódik, melyből – felhasználva, hogy $y_1 \neq 0$ megoldása $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$-nek – kapjuk, hogy u teljesíti a

$$(\mathsf{H}_{(n-1)}\mathsf{D}) \qquad u^{(n-1)} + Q_1(x)u^{(n-2)} + \cdots + Q_{n-1}(x)u = 0$$

$(n-1)$-edrendű differenciálegyenletet és viszont: ha u teljesíti $(\mathsf{H}_{(n-1)}\mathsf{D})$-t, akkor a (Δ)-ben definiált y teljesíti $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$-t.

– Válasszuk most (Δ)-ben y-nak rendre az $y_2, \ldots, y_m$ függvényeket, akkor a

$$(\Delta') \qquad u_k \doteq \left(\frac{y_k}{y_1}\right)' \qquad (k = 2, \ldots, m)$$

függvények megoldásai $(\mathsf{H}_{(n-1)}\mathsf{D})$-nek, továbbá lineárisan függetlenek, mert ellenkező esetben $\exists\ \alpha_2, \ldots, \alpha_m \in \mathbb{R}$ $(\sum \alpha_i^2 > 0)$, hogy

$$\sum_{i=2}^{m} \alpha_i u_i(x) = 0 \qquad (x \in I),$$

ami adja, hogy

$$\sum_{i=2}^{m} \alpha_i \int u_i + \alpha_1 = 0 \qquad (x \in I).$$

Ebből, a (Δ')-ből adódó

$$\frac{y_k}{y_1} = \int u_k(x)dx$$

egyenlőség miatt

$$\sum_{i=2}^{m} \alpha_i \frac{y_i}{y_1} + \alpha_1 = 0 \qquad (x \in I),$$

illetve

$$\sum_{i=1}^{m} \alpha_i y_i(x) = 0 \qquad (x \in I)$$

következne, ellentétben azzal, hogy $y_1, \ldots, y_m$ lineárisan függetlenek.

– Így $(\mathsf{H}_{(n-1)}\mathsf{D})$-nek ismert $m-1$ lineárisan független megoldása, ezek $u_2, \dots, u_m$. Ebből az előbbi eljárással meghatározható $(\mathsf{H}_{(n-2)}\mathsf{D})$ $m-2$ számú lineárisan független megoldása. Az eljárást folytatva egy $(\mathsf{H}_{(n-m)}\mathsf{D})$ $n-m$-edrendű differenciálegyenlethez jutunk.

Ha $(\mathsf{H}_{(n-m)}\mathsf{D})$ megoldásait meghatározzuk, akkor azokból $(\mathsf{H}_{(n-m+1)}\mathsf{D})$, $\dots$,$(\mathsf{H}_{(n-1)}\mathsf{D})$ és így $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$ megoldásai is adottak lesznek (Δ) szerint.

2. következmény. Legyen $y_1 : I \to \mathbb{R}$ $(y_1 \neq 0)$ megoldása az

$$y'' + a_1(x)y' + a_2(x)y = 0 \tag{$\mathsf{H}_2\mathsf{D}$}$$

differenciálegyenletnek. Az $y : I \to \mathbb{R}$ függvény akkor, és csak akkor megoldása $(\mathsf{H}_2\mathsf{D})$-nek, ha az

$$u : I \to \mathbb{R} \qquad u \doteq \left(\frac{y}{y_1}\right)'$$

függvény megoldása az

$$u' + \left(a_1(x) + 2\frac{y_1'(x)}{y_1(x)}\right) u = 0 \tag{$\mathsf{H}_1\mathsf{D}$}$$

differenciálegyenletnek. Így $(\mathsf{H}_2\mathsf{D})$ általános megoldása

$$\begin{aligned} y &= cy_1 \int \exp\left[-\int \left(a_1(x) + 2\frac{y_1'(x)}{y_1(x)}\right) dx\right] dx = \\ &= cy_1 \int \frac{1}{y_1^2(x)} \exp\left[-\int a_1(x)dx\right] dx \ . \end{aligned}$$

Bizonyítás. Az előbbi eljárás azonnal adja $(\mathsf{H}_1\mathsf{D})$-t, ami egy szeparábilis differenciálegyenlet, az

$$\begin{aligned} u &= c \int \exp\left[-\int (a_1(x) + 2)dx\right] dx = \\ &= cy_1 \int \frac{1}{y_1^2(x)} \exp\left[-\int a_1(x)dx\right] dx \ . \end{aligned}$$

megoldással, ami $y = y_1 \int u\, dx$ szerint adja az állítást.

2. Konstansegyütthatós lineáris homogén differenciálegyenletek

Definíció. Ha ($\mathsf{H}_n\mathsf{D}$)-ben

$$a_i(x) = a_i \in \mathbb{R} \qquad (x \in I),$$

akkor a kapott

$$(\mathsf{KH}_n\mathsf{D}) \qquad y^{(n)} + \sum_{i=1}^{n} a_i y^{(n-i)} = 0$$

egyenletet n-edrendű konstansegyütthatós lineáris homogén differenciálegyenletnek nevezzük.
($\mathsf{KH}_n\mathsf{D}$) karakterisztikus polinomja:

$$(\mathsf{KP}) \qquad P(\lambda) \doteq \lambda^n + \sum_{i=1}^{n} a_i \lambda^{n-i},$$

míg karakterisztikus egyenlete:

$$(\mathsf{KE}) \qquad \lambda^n + \sum_{i=1}^{n} a_i \lambda^{n-i} = 0.$$

Tétel. Ha $\lambda_1, \ldots, \lambda_k \in \mathbb{R}$ $p_1, \ldots, p_k$ ($\in \mathbb{N}$)-szeres (különböző) gyökei ($\mathsf{KH}_n\mathsf{D}$) karakterisztikus egyenletének, hogy $p_1 + \cdots + p_n = n$, akkor

$$(\mathsf{AR}) \qquad \begin{cases} e^{\lambda_1 x}, & xe^{\lambda_1 x}, & \ldots, & x^{p_1-1}e^{\lambda_1 x} \\ \vdots & & & \\ e^{\lambda_k x}, & xe^{\lambda_k x}, & \ldots, & x^{p_k-1}e^{\lambda_k x} \end{cases}$$

alaprendszere ($\mathsf{KH}_n\mathsf{D}$)-nek, ha $\lambda_1, \ldots, \lambda_k$ valósak.

Ha például $\lambda_1 = \alpha + i\beta$, $\lambda_2 = \alpha - i\beta$ konjugált komplex gyökei (KE)-nek, hogy $p_1 = p_2 = p$-szeresek, akkor (AR) első két sora helyett

$$\begin{matrix} e^{\alpha x}\cos\beta x, & xe^{\alpha x}\cos\beta x, & \ldots, & x^{p-1}e^{\alpha x}\cos\beta x \\ e^{\alpha x}\sin\beta x, & xe^{\alpha x}\sin\beta x, & \ldots, & x^{p-1}e^{\alpha x}\sin\beta x \end{matrix}$$

szerepel. (Hasonló a helyzet a további komplex gyökök esetén is.)

Bizonyítás. (Csak a valós esetre)

a) (AR) elemei megoldásai $(\mathsf{KH}_n\mathsf{D})$-nek:
– $e^{\lambda_i x}$ $(i=1,\ldots,k)$ esetén egyszerű helyettesítéssel győződhetünk meg erről.
– $xe^{\lambda_i x},\ldots,x^{p_i-1}e^{\lambda_i x}$ $(i=1,\ldots,k)$ esetén fel kell használni azt is, hogy ha λ_i p_i-szeres gyöke (KE)-nek, akkor

$$P(\lambda_i)=P'(\lambda_i)=\cdots=P^{(p_i-1)}(\lambda_i)=0$$

teljesül.

b) (AR) függvényei lineárisan függetlenek:
Tegyük fel, hogy lineárisan függőek. Ekkor léteznek c_i $(\sum\limits_{i=1}^{n} c_i^2>0)$ konstansok, melyekkel képezve (AR) függvényeinek lineáris kombinációját, az azonosan 0-nak adódik, ami adja, hogy

$$(1)\qquad e^{\lambda_1 x}P_{n_1}(x)+\cdots+e^{\lambda_m x}P_{n_m}(x)\equiv 0,$$

ahol $m\le k$, P_{n_k} fokszáma $\le n_k$ és létezik P_{n_k}, hogy abban létezik 0-tól különböző együttható. Legyen ez $P_{n_1}=P_l$ l-edfokú. Szorozzuk meg (1)-et $e^{-\lambda_m x}$-szel, akkor

$$P_l(x)e^{(\lambda_1-\lambda_m)x}+\cdots+P_{n_{m-1}}(x)e^{(\lambda_{m-1}-\lambda_m)x}+P_{n_m}(x)\equiv 0$$

következik, ahol $\lambda_i-\lambda_m\ne 0$ $(i=1,\ldots,m-1)$. Az utóbbi egyenletet n_m+1-szer differenciálva kapjuk, hogy

$$P_l^1(x)e^{(\lambda_1-\lambda_m)x}+\cdots+P_{n_{m-1}}^1(x)e^{(\lambda_{m-1}-\lambda_m)x}\equiv 0\ ,$$

ahol $P_l^1(x)$ is l-edfokú, azaz x^l együtthatója nem 0. Ebből $e^{\lambda_m x}$-szel való szorzás után

$$(2)\qquad P_l^1(x)e^{\lambda_1 x}+\cdots+P_{n_{m-1}}^1(x)e^{\lambda_{m-1}x}\equiv 0$$

adódik.
Az eljárást $m-1$-szer ismételve ((2)-vel kezdve) kapjuk, hogy

$$P_l^{m-1}(x)e^{\lambda_1 x}\equiv 0\ ,$$

ahol P_l^{m-1} is l-edfokú, ami viszont azt jelentené, hogy egy l-edfokú polinom azonosan nulla, ami lehetetlen.
Így (AR) függvényei lineárisan függetlenek.

Következmény. Az

$$(\mathsf{KH_2D}) \qquad y'' + a_1 y' + a_2 y = 0$$

karakterisztikus egyenlete a másodfokú

$$(\mathsf{KE_2}) \qquad \lambda^2 + a_1\lambda + a_2 = 0$$

egyenlet, így ha ennek gyökei:

a) $\lambda_1, \lambda_2 \in \mathbb{R}$, $\lambda_1 \neq \lambda_2$, akkor $(\mathsf{KH_2D})$ általános megoldása

$$y = c_1 e^{\lambda_1 x} + c_2 e^{\lambda_2 x};$$

b) $\lambda_1 = \lambda_2 = \lambda_0 \in \mathbb{R}$, akkor $(\mathsf{KH_2D})$ általános megoldása

$$y = c_1 e^{\lambda_0 x} + c_2\, x\, e^{\lambda_0 x};$$

c) $\lambda_1 = \alpha + i\beta$, $\lambda_2 = \alpha - i\beta$ $(\alpha, \beta \in \mathbb{R})$, akkor $(\mathsf{KH_2D})$ általános megoldása

$$y = \big[c_1 \cos\beta x + c_2 \sin\beta x\big] e^{\alpha x}.$$

3. n-edrendű lineáris inhomogén differenciálegyenletek

Definíció. Legyenek $a_i, b : [a,b] \to \mathbb{R}$ $(i = 1, \ldots, n)$ adott folytonos függvények, akkor az

$$(\mathsf{IH_nD}) \qquad y^{(n)} + \sum_{i=1}^{n} a_i(x) y^{(n-i)} = b(x)$$

differenciálegyenletet n-edrendű lineáris inhomogén differenciálegyenletnek nevezzük.

1. tétel. Legyen y_p partikuláris megoldása $(\mathsf{IH_nD})$-nek. Az y akkor, és csak akkor megoldása $(\mathsf{IH_nD})$-nek, ha az

$$y_H : I \to \mathbb{R}, \qquad y_H(x) = y(x) - y_p(x)$$

szerint definiált függvény megoldása az $(\mathsf{IH_nD})$-ből képzett $(\mathsf{H_nD})$-nek.

Bizonyítás.

a) Ha y és y_p megoldásai $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-nek, akkor az y-ra és y_p-re felírt $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-t kivonva egymásból

$$(y-y_p)^{(n)}+\sum_{i=1}^{n}a_i(x)(y-y_p)^{(n-i)}=0$$

adódik, azaz $y-y_p \doteq y_H$ valóban megoldása $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$-nek.

b) Ha y_p megoldása $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-nek és y_H megoldása $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$-nek, akkor a két egyenlet összeadása adja, hogy $y \doteq y_H+y_p$ is megoldása $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-nek.

Következmény. Ha y_p $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$ egy partikuláris megoldása, $y_1,\dots,y_n$ pedig $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$ alaprendszere, akkor $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$ általános megoldása

$$y=\sum_{i=1}^{n}c_iy_i+y_p\ .$$

Hogyan határozható meg y_p?

2. tétel (a konstansvariálás módszere $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-re). Ha $y_1,\dots,y_n$ az $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-ből képzett $(\mathsf{H}_n\mathsf{D})$ alaprendszere és a $c_i : I\to\mathbb{R}$ $(i=1,\dots,n)$ függvények kielégítik a

$$(\mathsf{C})\quad \sum_{i=1}^{n}c_i'(x)y_i^{(j)}(x)=0\quad (j=0,\dots,n-2),\qquad \sum_{i=1}^{n}c_i'(x)y_i^{(n-1)}(x)=b(x)$$

egyenletrendszert I-n, akkor

$$(\mathsf{P})\qquad y_p : I\to\mathbb{R},\qquad y_p(x)\doteq\sum_{i=1}^{n}c_i(x)y_i(x)$$

megoldása $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-nek.

Bizonyítás. (P)-ből (C) felhasználásával:

$$\begin{aligned}
y_p'(x) &= \sum_{i=1}^n c_i'(x)y_i(x) + \sum_{i=1}^n c_i(x)y_i'(x) = \sum_{i=1}^n c_i(x)y_i'(x)\\
&\ \vdots\\
y_p^{(n-1)}(x) &= \sum_{i=1}^n c_i'(x)y_i^{(n-2)}(x) + \sum_{i=1}^n c_i(x)y_i^{(n-1)}(x) = \sum_{i=1}^n c_i(x)y_i^{(n-1)}(x)\\
y_p^{(n)}(x) &= \sum_{i=1}^n c_i'(x)y_i^{(n-1)}(x) + \sum_{i=1}^n c_i(x)y_i^{(n)}(x) =\\
&= \sum_{i=1}^n c_i(x)\left[-\sum_{j=1}^n a_j(x)y_i^{(n-j)}(x)\right] + b(x) =\\
&= -\sum_{j=1}^n a_j(x)\left[\sum_{i=1}^n c_i(x)y_i^{(n-j)}(x)\right] + b(x) =\\
&= -\sum_{j=1}^n a_j(x)y_p^{(n-j)}(x) + b(x)\ ,
\end{aligned}$$

azaz y_p teljesíti $(\mathsf{IH}_n\mathsf{D})$-t, amit bizonyítani kellett.

Megjegyzések.

1) (C) $c_1',\dots,c_n'$-re egy inhomogén lineáris egyenletrendszer, melynek determinánsa a Wronszki-determináns, melyre $W(x)\neq 0$ (I-n). Így léteznek ϕ_i $(i=1,\dots,n)$ függvények, hogy

$$c_i'(x)=\phi_i(x) \qquad (x\in I,\ i=1,\dots,n),$$

amiből

$$c_i(x)=\int \phi_i(x)dx \qquad (i=1,\dots,n)$$

adja a c_i függvényeket.

2) $(\mathsf{IH}_2\mathsf{D})$ esetén

$(\mathsf{IH}_2\mathsf{D})$ $$y''+a_1(x)y'+a_2(x)y=b(x),$$

és ha $y_1,\ y_2$ alaprendszer, akkor (C)

(C') $$\begin{cases} c_1'(x)y_1(x)+c_2'(x)y_2(x)=0\\ c_1'(x)y_1'(x)+c_2'(x)y_2'(x)=b(x)\end{cases}$$

alakú. Ebből pedig

$$c_1'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 0 & y_2(x) \\ b(x) & y_2'(x) \end{vmatrix}}{W(y_1(x), y_2(x))} = -\frac{b(x)y_2(x)}{W(y_1(x), y_2(x))};$$

$$c_2'(x) = \frac{b(x)y_1(x)}{W(y_1(x), y_2(x))},$$

illetve

$$c_1(x) = \int -\frac{b(x)y_2(x)}{W(y_1(x), y_2(x))}dx; \qquad c_2(x) = \int \frac{b(x)y_1(x)}{W(y_1(x), y_2(x))}dx$$

következik. Továbbá ezen c_1 és c_2 függvényekkel a partikuláris megoldás

$$y_p(x) = c_1(x)y_1(x) + c_2(x)y_2(x) \qquad (x \in I).$$

4. Lineáris differenciálegyenlet-rendszerek

1. definíció. Legyenek $g_{ij}, \varphi_i : I \to \mathbb{R}$ $(i, j = 1, \ldots, n)$ folytonos függvények. A

(LIHDER) $$y_i' + \sum_{j=1}^{n} g_{ij}(x)y_j = \varphi_i(x) \qquad (i = 1, \ldots, n),$$

illetve az $(y_1, \ldots, y_n)^\top \doteq \underline{y}$, $(\varphi_1, \ldots, \varphi_n)^\top \doteq \underline{\varphi}$, $(g_{ij})_{n\times n} \doteq \underline{\underline{g}}$ jelölésekkel a

(LIHDER′) $$\underline{y}' + \underline{\underline{g}}(x)\underline{y} = \underline{\varphi}$$

egyenletrendszert lineáris inhomogén differenciálegyenlet-rendszernek, míg az

(LHDER) $$\underline{y}' + \underline{\underline{g}}(x)\underline{y} = 0$$

egyenletrendszert lineáris homogén differenciálegyenlet-rendszernek nevezzük.

Megjegyzések.

1) (LIHDER), illetve (LHDER) megoldásainak meghatározása visszavezethető az n-edrendű lineáris differenciálegyenletek elméletére.

2) Ugyanakkor önálló elmélet is kidolgozható, mely szoros analógiát mutat az n-edrendű lineáris differenciálegyenletek elméletével. A következőkben kimondott tételek bizonyítása is hasonló, természetesen bizonyos módosításokkal (például más egzisztencia és unicitás tételt kell használni, módosul a Wronski-determináns fogalma is).

1. tétel. Ha $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_k$ megoldásai (LHDER)-nek, akkor

$$\underline{y} = c_1\underline{y}_1 + \cdots + c_k\underline{y}_k \qquad (c_1, \dots, c_k \in \mathbb{R})$$

is az.

2. tétel. Ha $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_n$ lineárisan független megoldásai (LHDER)-nek, akkor bármely $\underline{y}$ megoldásra létezik $c_1, \dots, c_n \in \mathbb{R}$, hogy

$$\underline{y} = c_1\underline{y}_1 + \cdots + c_n\underline{y}_n.$$

2. definíció. Az (LHDER) $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_n$ ($\underline{y}_1 = (y_{11}, \dots, y_{n1})^\top, \dots, \underline{y}_n = (y_{1n}, \dots, y_{nn})^\top$) lineárisan független megoldásaiból képzett

$$\psi = \begin{pmatrix} y_{11} & \dots & y_{1n} \\ \vdots & & \\ y_{n1} & \dots & y_{nn} \end{pmatrix}$$

mátrixot alap-, vagy megoldásmátrixnak, míg a

$$W \doteq \det \psi$$

determinánst az $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_n$ függvények Wronski-determinánsának nevezzük.

3. tétel. Ha $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_n : I \to \mathbb{R}^n$ megoldásai (LHDER)-nek és $x_0 \in I$ rögzített, akkor

$$W(x) = W(x_0) \exp \left[-\int\limits_{x_0}^{x} \sum_{i=1}^{n} g_{ii}(t)dt \right] \qquad (x \in I)$$

teljesül. Így $W(x) \equiv 0$, vagy $W(x) \neq 0$ $(x \in I)$.

4. tétel. ψ akkor, és csak akkor alapmátrixa (LHDER)-nek, ha $W(x) \neq 0$ $(x \in I)$.

Megjegyzés. Itt is a fő feladat az alaprendszer meghatározása, melyre általános módszer nincs, de itt is használható D'Alambert redukciós módszere, melynek lényege: ha ismert (LHDER) egy megoldása, akkor az egyenletrendszer eggyel kevesebb egyenletből álló differenciálegyenletrendszerre vezethető vissza.

5. tétel. Ha $\underline{y}_p$ megoldása (LIHDER)-nek, úgy $\underline{y}$ akkor, és csak akkor megoldása, ha $\underline{y} - \underline{y}_p \doteq \underline{y}_H$ megoldása a (LIHDER)-ből képzett (LHDER)-nek. Azaz (LIHDER) általános megoldása $\underline{y} = \underline{y}_H + \underline{y}_p$ alakú.

6. tétel (a konstansvariálás módszere). Ha $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_n$ (LHDER) alaprendszere és $c_i : [a,b] \to \mathbb{R}$ $(i = 1, \dots, n)$ olyan függvények, hogy teljesül a

$$\sum_{i=1}^{n} c_i' \underline{y}_i = \underline{\varphi} \ ,$$

azaz a

$$\left\{ \begin{array}{c} c_1'(x) y_{11}(x) + \cdots + c_n'(x) y_{1n}(x) = \varphi_1(x) \\ \vdots \\ c_1'(x) y_{n1}(x) + \cdots + c_n'(x) y_{nn}(x) = \varphi_n(x) \end{array} \right\} \qquad (x \in [a,b])$$

egyenletrendszer, akkor

$$\underline{y}_p(x) = \sum_{i=1}^{n} c_i(x) \underline{y}_i(x) \qquad (x \in [a,b])$$

megoldása (LIHDER)-nek.

Megjegyzések.

1) Ha (LHDER) konstansegyütthatós, azaz $\underline{\underline{g}} = A$ konstans mátrix, azaz $g_{ij}(x) = a_{ij} \in \mathbb{R}$ $(i,j = 1, \dots, n)$, akkor az

(KLHDER) $$\underline{y}' + A\underline{y} = 0$$

megoldásait az

$$\underline{y}(x) = ce^{\lambda x} = \begin{pmatrix} c_1 e^{\lambda x} \\ \vdots \\ c_n e^{\lambda x} \end{pmatrix}, \qquad c = \begin{pmatrix} c_1 \\ \vdots \\ c_n \end{pmatrix}$$

alakban keressük, ahol $\lambda \in \mathbb{R}$ vagy $\mathbb{C}$.
Ekkor (KLHDER)-ből kapjuk, hogy

$$\underline{y}' = \lambda c e^{\lambda x} = -Ace^{\lambda x},$$

azaz $Ac = -\lambda c$, illetve $(A + \lambda E)c = 0$ egyenletrendszer teljesül. Másképpen fogalmazva $y = ce^{\lambda x}$ akkor, és csak akkor megoldása (KLHDER)-nek, ha

$$(*) \qquad (A + \lambda E)c = 0 \ ,$$

ahol E az egységmátrix. Ez egy homogén lineáris egyenletrendszer c-re.
Lineáris algebrából ismert, hogy $(*)$-nak akkor, és csak akkor létezik nemtriviális megoldása, ha

$$\det(A + \lambda E) = \begin{vmatrix} a_{11} + \lambda & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} + \lambda & \dots & a_{2n} \\ \vdots & & & \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} + \lambda \end{vmatrix} = 0 \ ,$$

azaz λ megoldása a

$$P_n(\lambda) = \det(A + \lambda E) = 0$$

karakterisztikus egyenletnek, ami n-edfokú.
Ennek n (valós vagy komplex) megoldása van, melyekhez meghatározhatók a $c \neq 0$ vektorok (ezek csak egy multiplikatív konstanstól eltekintve egyértelműek).
Ezután eljuthatunk (KLHDER) alaprendszeréhez is (ha $\lambda_1, \dots, \lambda_n$ mind valósak, akkor egyszerűbb az eset most is).

2) Oldjuk meg az alábbi differenciálegyenlet-rendszert:

$$(\mathsf{IH}) \quad \begin{cases} y_1' - y_1 - y_2 = 0 \\ y_2' - y_1 - y_2 = x \end{cases} \qquad \left(n = 2,\ A = \begin{pmatrix} -1 & -1 \\ -1 & -1 \end{pmatrix} \ \varphi(x) = \begin{pmatrix} 0 \\ x \end{pmatrix} \right)$$

Tekintsük a homogén

$$
(\mathsf{H}) \qquad \begin{cases} y_1' - y_1 - y_2 = 0 \\ y_2' - y_1 - y_2 = 0 \end{cases}
$$

differenciálegyenlet-rendszert. Ennek megoldásait az

$$
(*) \qquad \underline{y} = \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} c_1 e^{\lambda x} \\ c_2 e^{\lambda x} \end{pmatrix}
$$

alakban keresve kapjuk, hogy $(*)$ akkor, és csak akkor megoldása (H)-nak, ha

$$
\begin{cases} (\lambda - 1)c_1 - c_2 = 0 \\ -c_1 + (\lambda - 1)c_2 = 0 \end{cases} .
$$

Ez egy lineáris homogén egyenletrendszer c_1, c_2-re, melynek akkor, és csak akkor létezik triviálistól különböző megoldása, ha

$$
\begin{vmatrix} \lambda - 1 & -1 \\ -1 & \lambda - 1 \end{vmatrix} = (\lambda - 1)^2 - 1 = \lambda^2 - 2\lambda = 0 ,
$$

azaz, ha $\lambda_1 = 0$, $\lambda_2 = 2$.

$$
\begin{aligned}
\lambda_1 = 0 \quad &\Rightarrow \quad -c_1 - c_2 = 0 \quad \Leftrightarrow \quad c_2 = -c_1 \ (c_1 \text{ tetsz.}), \\
&\Rightarrow \quad \underline{y}_1 = \begin{pmatrix} y_{11} \\ y_{21} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} c_1 \\ -c_1 \end{pmatrix} \quad \Rightarrow \quad \underline{y}_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix} . \\
\lambda_2 = 2 \quad &\Rightarrow \quad c_1 - c_2 = 0 \quad \Leftrightarrow \quad c_2 = c_1 , \\
&\Rightarrow \quad \underline{y}_2 = \begin{pmatrix} y_{12} \\ y_{22} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} c_1 e^{2x} \\ c_1 e^{2x} \end{pmatrix} \quad \Rightarrow \quad \underline{y}_2 = \begin{pmatrix} e^{2x} \\ e^{2x} \end{pmatrix} .
\end{aligned}
$$

Az alapmátrix:

$$
\psi(x) = \begin{pmatrix} 1 & e^{2x} \\ -1 & e^{2x} \end{pmatrix} .
$$

A Wronski-determináns:

$$
W(x) = \begin{vmatrix} 1 & e^{2x} \\ -1 & e^{2x} \end{vmatrix} = 2e^{2x} \neq 0 .
$$

Így

$$
\underline{y}_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix} , \qquad \underline{y}_2 = \begin{pmatrix} e^{2x} \\ e^{2x} \end{pmatrix}
$$

alaprendszere a homogén differenciálegyenlet-rendszernek, ami adja, hogy

$$\underline{y}_H(x) = c_1 \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix} + c_2 \begin{pmatrix} e^{2x} \\ e^{2x} \end{pmatrix} \quad \Rightarrow \quad \begin{cases} y_{1H}(x) = c_1 + c_2 e^{2x} \\ y_{2H}(x) = -c_1 + c_2 e^{2x} \end{cases}$$

a vizsgált (H) konstansegyütthatós lineáris homogén differenciálegyenlet általános megoldása.
Ekkor (a 6. tétel miatt)

$$\underline{y}_p(x) = c_1(x) \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix} + c_2(x) \begin{pmatrix} e^{2x} \\ e^{2x} \end{pmatrix}$$

megoldása (IH)-nak, ha

$$\begin{cases} c_1'(x) \cdot 1 + c_2'(x) \cdot e^{2x} = 0 \\ c_1'(x) \cdot (-1) + c_2'(x) \cdot e^{2x} = x \end{cases}$$

teljesül, melyből

$$c_1'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 0 & e^{2x} \\ x & e^{2x} \end{vmatrix}}{2e^{2x}} = -\frac{x}{2}; \qquad c_2'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 1 & 0 \\ -1 & x \end{vmatrix}}{2e^{2x}} = \frac{x}{2} e^{-2x} \ ,$$

illetve

$$\begin{cases} c_1(x) = -\dfrac{x^2}{4} \ , \\ c_2(x) = \displaystyle\int \frac{x}{2} e^{-2x} dx = -\frac{1}{2}\frac{x}{2} e^{-2x} - \int -\frac{1}{2}\frac{1}{2} e^{-2x} = \\ \qquad\quad = -\dfrac{x}{4} e^{-2x} - \dfrac{1}{8} e^{-2x}. \end{cases}$$

következik. Így (az 5. tétel miatt) (IH) általános megoldását az

$$\begin{aligned} \underline{y}(x) &= \underline{y}_H(x) + \underline{y}_p(x) = \\ &= c_1 \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix} + c_2 \begin{pmatrix} e^{2x} \\ e^{2x} \end{pmatrix} + c_1(x) \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \end{pmatrix} + c_2(x) \begin{pmatrix} e^{2x} \\ e^{2x} \end{pmatrix} \end{aligned}$$

alakban kapjuk, amiből következik, hogy

$$y_1(x) = c_1 + c_2e^{2x} - \frac{x^2}{4} - \frac{x}{4} - \frac{1}{8}$$
$$y_2(x) = -c_1 + c_2e^{2x} + \frac{x^2}{4} - \frac{x}{4} - \frac{1}{8}.$$

3) Az előbbi példa differenciálegyenlet-rendszerének másik megoldása:
Az

(IH) $$\begin{cases} y_1' - y_1 - y_2 = 0 \\ y_2' - y_1 - y_2 = x \end{cases}$$

differenciálegyenlet-rendszer első egyeneltét differenciálva (az egyenletek adják, hogy y_1 és y_2 is kétszer, sőt akárhányszor differenciálható)

$$y_1'' - y_1' - y_2' = 0$$

következik, melyet összehasonlítva a differenciálegyenlet-rendszerrel eliminálható y_2' és y_2, és az

$$y_1'' - 2y_1' = x$$

másodrendű konstansegyütthatós lineáris inhomogén differenciálegyenlet adódik y_1-re.
A homogén egyenlet karakterisztikus egyenlete: $\lambda^2 - 2\lambda = 0$, ami akkor, és csak akkor teljesül, ha $\lambda_1 = 0$, $\lambda_2 = 2$, amiből kapjuk, hogy

$$y_{1H}(x) = c_1 + c_2e^{2x} \qquad (x \in \mathbb{R}).$$

Keressük y_{1p}-t

$$y_{1p}(x) = c_1(x) + c_2(x)e^{2x}$$

alakban, ez megoldás, ha $c_1'(x)$ és $c_2'(x)$ teljesíti a

$$\left.\begin{array}{r} c_1'(x)\cdot 1 + c_2'(x)\cdot e^{2x} = 0 \\ c_1'(x)\cdot 0 + c_2'(x)\cdot 2e^{2x} = x \end{array}\right\}$$

egyenletrendszert, amiből következik, hogy

$$c_1'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 0 & e^{2x} \\ x & 2e^{2x} \end{vmatrix}}{\begin{vmatrix} 1 & e^{2x} \\ 0 & 2e^{2x} \end{vmatrix}} = -\frac{xe^{2x}}{2e^{2x}} = -\frac{x}{2} \quad \Rightarrow \quad c_1(x) = -\frac{x^2}{4} \ ,$$

$$c_2'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 1 & 0 \\ 0 & x \end{vmatrix}}{2e^{2x}} = \frac{x}{2}e^{-2x} \quad \Rightarrow \quad c_2(x) = \frac{x}{4}e^{-2x} - \frac{1}{8}e^{-2x} \ .$$

Így

$$y_1(x) = -\frac{x^2}{4} - \frac{x}{4} - \frac{1}{8} + c_1 + c_2\, e^{2x}$$

és

$$y_2(x) = y_1'(x) - y_1(x) = \frac{x^2}{4} - \frac{x}{4} - \frac{1}{8} - c_1 + c_2\, e^{2x} \ .$$

5. Konstansegyütthatós lineáris differenciálegyenletek megoldása Laplace-transzformációval

Definíció. Az $f : [0, \infty) \to \mathbb{R}$ függvény Laplace-transzformáltján az

$$F(s) \doteq \mathcal{L}\,[f(t)] \doteq \int\limits_0^\infty e^{-st} f(t)dt \qquad (s \in \mathbb{R}_+)$$

szerint definiált $F \doteq \mathcal{L}\,[f] : \mathbb{R}_+ \to \mathbb{R}$ függvényt értjük, ha az improprius integrál konvergens. Inverzét (ha létezik) $\mathcal{L}^{-1}$-gyel jelöljük.

A Laplace-transzformált tulajdonságai:

1) Ha $\exists\ \mathcal{L}\,[f(t)]$ és $\mathcal{L}\,[g(t)]$, akkor $\exists\ \mathcal{L}\,[a\, f(t) + b\, g(t)] =$ $= a\mathcal{L}\,[f(t)] + b\mathcal{L}\,[g(t)]$.

2) Ha $\exists\ \mathcal{L}\,[f(t)] = F(s)$, akkor $\exists\ \mathcal{L}\,[e^{at} f(t)] = F(s-a)$.

3) Ha $\exists\ \mathcal{L}\,[f(t)] = F(s)$, akkor $\exists\ \mathcal{L}\,[f(ct)] = \frac{1}{c} F\left(\frac{s}{c}\right)$.

4) Ha f „elég jó", akkor

$$\mathcal{L}\left[f^{(n)}(t)\right] = s^n\mathcal{L}\left[f(t)\right] - s^{n-1}f(0) - s^{n-2}f'(0) - \cdots - \\ - sf^{(n-2)}(0) - f^{(n-1)}(0) \ ,$$

speciálisan: $\mathcal{L}\left[f'(t)\right] = s\mathcal{L}\left[f(t)\right] - f(0)$.

5) $\mathcal{L}\left[c\right] = \dfrac{c}{s}$; $\quad \mathcal{L}\left[\dfrac{t^{n-1}}{(n-1)!}\right] = \dfrac{1}{s^n}$.

6) $\mathcal{L}\left[e^{at}\right] = \dfrac{1}{s-a}$, $\quad \mathcal{L}\left[\dfrac{t^{n-1}e^{at}}{(n-1)!}\right] = \dfrac{1}{(s-a)^n} \quad (a \in \mathbb{R})$.

7) $\mathcal{L}\left[\sin\omega t\right] = \dfrac{\omega}{s^2+\omega^2}$; $\quad \mathcal{L}\left[\cos\omega t\right] = \dfrac{s}{s^2+\omega^2} \quad (\omega \in \mathbb{R})$.

8) Egy folytonos függvény egyértelműen meghatározott Laplace-transzformáltja által.

Alkalmazás ($\mathsf{KIH}_n\mathsf{D}$) megoldására:
Képezzük

$$(\mathsf{KIH}_n\mathsf{D}) \qquad y^{(n)} + \sum_{i=1}^{n} a_i y^{(n-i)} = b(t)$$

mindkét oldalának Laplace-transzformáltját, akkor $\mathcal{L}$ 1. tulajdonsága miatt

$$\mathcal{L}\left[y^{(n)}\right] + \sum_{i=1}^{n} a_i \mathcal{L}\left[y^{(n-i)}\right] = \mathcal{L}\left[b(t)\right]$$

illetve 4. tulajdonsága miatt

$$\left(s^n + \sum_{i=1}^{n} a_i s^{n-i}\right)\mathcal{L}\left[y(t)\right] = y(0)\left[s^{n-1} + \sum_{i=1}^{n-1} a_i s^{n-i-1}\right] + \\ + y'(0)\left[s^{n-2} + \sum_{i=1}^{n-2} a_i s^{n-i-2}\right] + \cdots + y^{(n-1)}(0) + \mathcal{L}\left[b(t)\right]$$

adódik, melyből $\mathcal{L}\left[y(t)\right]$ meghatározható. Ennek ismeretében pedig – a 8. tulajdonság miatt – valamint az 5-7. tulajdonságok felhasználásával meghatározható $y(t)$ is.

Példa.
Oldjuk meg a következő (KIH$_3$D)-re vonatkozó Cauchy-feladatot:

$$(*) \qquad y''' - 3y' + 2y = 3e^t\ , \qquad y(0) = 0, \quad y'(0) = 0, \quad y''(0) = 2\ .$$

Képezve a Laplace-transzformáltat

$$\mathcal{L}\left[y'''\right] - 3\mathcal{L}\left[y'\right] + 2\mathcal{L}\left[y\right] = 3\mathcal{L}\left[e^t\right]$$

adódik, illetve ebből (4. miatt)

$$s^3\mathcal{L}\left[y\right] - s - 2 - 3s\mathcal{L}\left[y\right] + 2\mathcal{L}\left[y\right] = \frac{3}{s-1}$$

következik, melyből egyszerű számolással (parciális törtekre bontással)

$$\mathcal{L}\left[y\right] = \frac{s+2+\frac{3}{s-1}}{(s-1)^2(s+2)} = -\frac{1}{9(s+2)} + \frac{1}{9(s-1)} + \frac{2}{3(s-1)^2} + \frac{1}{(s-1)^3}$$

adódik. Végül

$$y(t) = -\frac{1}{9}e^{-2t} + \frac{1}{9}e^t + \frac{2}{3}te^t + \frac{1}{2}t^2e^t$$

adja $(*)$ megoldását (8-at is felhasználva).

V. PEREMFELADATOK, STABILITÁS

1. A peremfeladat fogalma

Általában, ha egy

$$y^{(n)} = f\big(x, y, y', \dots, y^{(n-1)}\big)$$

alakú differenciálegyenletnél azon feltételek, melyek esetén a megoldás egyértelműen jellemezhető, nem egy helyre vonatkoznak (mint a kezdetiérték-feladatnál), hanem azon $[a, b]$ intervallum két végpontjára, amelyen a megoldást keressük, akkor peremfeladatról beszélünk.
Az alkalmazások miatt különösen fontos a másodrendű lineáris differenciálegyenletre vonatkozó peremfeladat definiálása.
Tekintsük az

$$y'' + a_1(x)y' + a_0(x)y = b(x) \qquad (x \in [a, b]) \tag{1}$$

differenciálegyenletet a következő peremfeltételek valamelyikével:

elsőrendű peremfeltétel:	$y(a) = \eta_1, y(b) = \eta_2,$
másodrendű peremfeltétel:	$y'(a) = \eta_1, y'(b) = \eta_2,$
harmadrendű peremfeltétel:	$\alpha_1 y(a) + \alpha_2 y'(a) = \eta_1,$ $\beta_1 y(b) + \beta_2 y'(b) = \eta_2.$

Nyilván az első-, és másodrendű peremfeltétel speciális esete a harmadrendű peremfeltételnek, melyet Sturm-féle peremfeltételnek nevezünk.
Szokás még $y(a) - y(b) = \eta_1, \quad y'(a) - y'(b) = \eta_2$ alakú peremfeltételt is tekinteni, melyet $\eta_1 = \eta_2 = 0$ esetén periódikus peremfeltételnek is neveznek.

Sturmtól származik a következő alakú peremfeladat:

$$\big(p(x)y'\big)' + q(x)y = b(x) \qquad (x \in [a, b]), \tag{S}$$

$$\begin{cases} \alpha_1 y(a) + \alpha_2 p(a) y'(a) = \eta_1 \\ \beta_1 y(b) + \beta_2 p(b) y'(b) = \eta_2 \end{cases}, \tag{SPF}$$

ahol p folytonosan differenciálható, q, b folytonos függvények $[a,b]$-n, továbbá $p > 0$, $\alpha_1^2 + \alpha_2^2 > 0$, $\beta_1^2 + \beta_2^2 > 0$.
Megjegyezzük, hogy (1) a $p(x) = e^{\int a_1(x)dx}$ szorzással adja (S)-t. A $p(a), p(b)$ szorzók bevezetésének a peremfeltételekben praktikus okai vannak.
Ha $b(x) \equiv 0$, $\eta_1 = \eta_2 = 0$, akkor a fenti (S)+(SPF)-hez tartozó homogén peremfeladatot kapjuk.

Megjegyzés. A peremfeladat megoldásában alapvető feladat a homogén egyenlet alaprendszerének meghatározása. Megmutatható, hogy ha y_1 és y_2 a homogén differenciálegyenlet alaprendszere, akkor az inhomogén peremfeladatnak akkor, és csak akkor létezik egyértelmű megoldása, ha

$$\begin{vmatrix} \alpha_1 y_1(a) + \alpha_2 p(a) y_1'(a) & \alpha_1 y_2(a) + \alpha_2 p(a) y_2'(a) \\ \beta_1 y_1(b) + \beta_2 p(b) y_1'(b) & \beta_1 y_2(b) + \beta_2 p(b) y_2'(b) \end{vmatrix} \neq 0 \; .$$

Ekkor a homogén peremfeladatnak csak triviális megoldása van.

Az általános elméletet nem vizsgáljuk.

2. Sturm-Liouville rendszerek

A következőkben egy szabad paramétert is tartalmazó peremfeladatot tekintünk.
Az

$$y'' + a_1(x)y' + \big[a_2(x) + \lambda\big]y = 0 \; , \qquad x \in [a,b]$$

másodrendű differenciálegyenlet, melyben egy λ paraméter is van, a

$$p(x) \doteq \exp\left[\int a_1(t)dt\right], \qquad q(x) \doteq a_2(x)p(x), \qquad s(x) = p(x)$$

($x \in [a,b]$) jelölésekkel a vele ekvivalens

(S-L) $$\big(p(x)y'\big)' + [q(x) + \lambda s(x)]\, y = 0 \; , \qquad x \in [a,b]$$

alakba írható, melyet Sturm-Liouville egyenletnek is neveznek.
Feltesszük, hogy $\lambda \in \mathbb{R}$, q és s folytonos, p folytonosan differenciálható

függvények az $I = [a, b]$ intervallumon.
(S-L) reguláris, ha p és s pozitívak, míg ha a jobboldalon 0-tól különböző függvény van, úgy inhomogén (S-L) egyenletről beszélünk.
(S-L)-t az

$$\text{(PF)} \qquad \begin{cases} \alpha_1 y(a) + \alpha_2 p(a) y'(a) = 0 \\ \beta_1 y(b) + \beta_2 p(b) y'(b) = 0 \end{cases}$$

peremfeltételek mellett vizsgáljuk, ahol $\alpha_1,\ \alpha_2,\ \beta_1,\ \beta_2$ nem mind zérus valós konstansok.
(S-L)-t és (PF)-et együtt Sturm-Liouville rendszernek nevezzük, jelölése: (S-L-R).
Azon λ-kat, melyekre (S-L-R)-nek létezik 0-tól különböző megoldása sajátértékeknek, a hozzájuk tartozó megoldásokat pedig sajátfüggvényeknek nevezzük.

Példa. Tekintsük az

$$\text{(S-L-R)} \qquad \begin{cases} y'' + \lambda y = 0 \\ y(0) = 0, \quad y'(\pi) = 0 \end{cases} \qquad (0 \le x \le \pi)$$

speciális Sturm-Liouville rendszert.

a) Ha $\lambda \le 0$, úgy az alaprendszer $e^{\sqrt{|\lambda|}x},\ e^{-\sqrt{|\lambda|}x}$, és így az általános megoldás:

$$y = c_1 e^{\sqrt{|\lambda|}x} + c_2 e^{-\sqrt{|\lambda|}x},$$

de a peremfeltételek miatt $c_1 = c_2 = 0$, ezért $y \equiv 0$.

b) Ha $\lambda > 0$, akkor az alaprendszer $\cos\sqrt{\lambda}x,\ \sin\sqrt{\lambda}x$, és így az általános megoldás:

$$y = A\cos\sqrt{\lambda}x + B\sin\sqrt{\lambda}x.$$

A peremfeltételek miatt:

$$\begin{aligned} &y(0) = A\cos 0 + B\sin 0 = 0 &&\Rightarrow \quad A = 0\ , \\ &y'(\pi) = -A\sqrt{\lambda}\sin\sqrt{\lambda}\pi + B\sqrt{\lambda}\cos\sqrt{\lambda}\pi = 0 &&\Rightarrow \quad B\sqrt{\lambda}\cos\sqrt{\lambda}\pi = 0\ . \end{aligned}$$

Ha $B = 0$ lenne, úgy $y = 0$ adódna, ha $B \neq 0$, akkor $\cos\sqrt{\lambda}\pi = 0$ miatt

$$\sqrt{\lambda}\pi = \frac{\pi}{2} + n\pi = \frac{2n+1}{2}\pi \quad \Rightarrow \quad \lambda = \left(\frac{2n+1}{2}\right)^2 \quad (n = 0, 1, 2\dots),$$

azaz az (S-L-R) sajátértékei a

$$\lambda_n = \frac{(2n+1)^2}{4} \qquad (n = 0, 1, 2, \dots)$$

valós számok, míg a hozzájuk tartozó sajátfüggvények

$$y_n(x) = \sin\frac{2n+1}{2}x \qquad (n = 0, 1, \dots).$$

Megjegyzések.

1) Ha (S-L)-ben $p(a) = p(b)$ és (PF) az $y(a) = y(b),\ y'(a) = y'(b)$ alakot ölti, akkor periódikus Sturm-Liouville rendszerről beszélünk.

2) Adott sajátértékhez több (lineárisan független) sajátfüggvény is tartozhat.

3) Vizsgálható a különböző sajátértékekhez tartozó sajátfüggvények ortogonalitása a p súlyfüggvényre, ami azt jelenti, hogy ha például φ_j és φ_k különböző sajátértékekhez tartozó sajátfüggvények, akkor

$$\int_a^b \varphi_j(x)\varphi_k(x)p(x)dx = 0 \qquad (j \neq k).$$

   A példában $p = 1,\ [a, b] = [0, \pi]$, így azt kell megmutatni, hogy

$$\int_0^\pi \sin\frac{2i+1}{2}x \sin\frac{2j+1}{2}x = 0 \qquad (i, j = 0, 1, \dots;\ i \neq j).$$

4) Vizsgálható a sajátértékek elhelyezkedése is (pl. egy reguláris (S-L-R) sajátértékei $s(x) > 0$ esetén valósak).

5) Egy reguláris (S-L-R) sajátfüggvényei egy konstans szorzóig egyértelműen meghatározottak.

6) Egy reguláris (S-L-R) általános megoldása a sajátfüggvények segítségével az

$$y = \sum_i c_i y_i$$

   függvénysorral állítható elő (lásd Fourier-sorok).

3. Parciális differenciálegyenletek peremfeltételekkel

Legyen adott az $(0,0)$ és $(l,0)$ pontban rögzített húr, melynek x pontja a t időpillanatban az $u(x,t)$ magasságban van. A rezgést az

$$\text{(RHD)} \qquad \frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = a^2 \frac{\partial^2 u}{\partial x^2}$$

parciális differenciálegyenlet írja le, ahol $a = \sqrt{F/\mu}$ (F a feszítőerő, μ az egységnyi hosszra eső tömeg.) A rögzítettséget a

$$\text{(P)} \qquad u(0,t) = 0 \qquad u(l,t) = 0$$

peremfeltételek fejezik ki.
A $t = 0$-ban a húr alakját egy f, sebességét egy φ függvény írja le, azaz teljesülnek a

$$\text{(K)} \qquad u(x,0) = f(x), \qquad u_t(x,0) = \varphi(x) \qquad (x \in [a,b])$$

kezdeti feltételek is.
Megoldandó tehát (RHD) a (P) perem-, illetve a (K) kezdeti feltételek mellett (ez egy hiperbólikus parciális differenciálegyenletre vonatkozó vegyes feladat).
Keressük (RHD) megoldását az

$$\text{(SZ)} \qquad u(x,t) = X(x)T(t) \qquad (x \in [0,l], t \in \mathbb{R}_+)$$

alakban. Ezt (RHD)-be helyettesítve

$$X(x)T''(t) = a^2 X''(x)T(t)$$

adódik, melyből következnek a

$$\text{(H}_2\text{D}_1\text{)} \qquad X''(x) + \lambda X(x) = 0 \qquad (x \in [0,l]),$$

$$\text{(H}_2\text{D}_2\text{)} \qquad T''(t) + a^2 \lambda T(t) = 0 \qquad (t \in \mathbb{R}_+)$$

másodrendű homogén differenciálegyenletek.
(P) most az $X(0)T(t) = 0$, $X(l)T(t) = 0$ alakot ölti, amiből $u(x,t) \not\equiv 0$ miatt kapjuk (H_2D_1)-re a

$$\text{(P}_1\text{)} \qquad X(0) = 0, \qquad X(l) = 0$$

peremfeltételt.
Az előbb már láttuk, hogy $(\mathsf{H_2D_1})$ megoldása

$$X(x) = A\cos\sqrt{\lambda}x + B\sin\sqrt{\lambda}x \qquad (x \in [0,l]),$$

amiből $(\mathsf{P_1})$ miatt jön, hogy csak

$$\lambda_k = \frac{k^2 \cdot \pi^2}{l^2}$$

mellett van megoldás és ez $A = 0$ miatt

$$X_k(x) = B_k \sin\frac{k\pi}{l}x \qquad (k = 1, 2, \dots).$$

$(\mathsf{H_2D_2})$-re pedig, adott $\lambda_k = (k^2\pi^2)/(l^2)$ esetén (azaz adott X_k-hoz) a

$$T_k(t) = C_k \cos a\frac{k\pi}{l}t + D_k \sin a\frac{k\pi}{l}t$$

megoldás következik. Így u-ra:

$$u_k(x,t) = \left[E_k \cos a\frac{k\pi}{l}t + F_k \sin a\frac{k\pi}{l}t\right]\sin\frac{k\pi}{l}x$$

adódik, mely teljesíti (RHD)-t és a (P) peremfeltételeket.
Megmutatható, hogy

$$E_k = \frac{2}{l}\int_0^l f(x)\sin\frac{k\pi}{l}x\,dx\ ,$$

$$F_k = \frac{2}{k\pi a}\int_0^l \varphi(x)\sin\frac{k\pi}{l}x\,dx$$

mellett az

$$u(x,t) = \sum_{k=1}^{\infty} u_k(x,t) = \sum_{k=1}^{\infty}\left[E_k \cos a\frac{k\pi}{l}t + F_k \sin a\frac{k\pi}{l}t\right]\sin\frac{k\pi}{l}x$$

függvény megoldása (RHD)-nek és teljesíti a (P) perem- és (K) kezdeti feltételeket is.
Ez a megoldási módszer a Fourier-módszer (ami felhasználja a Fourier-sorok elméletét is).

4. Stabilitás

Legyen adott az $y' = y$ differenciálegyenlet és $y(t)$ az egyenlet $y(0) = \eta$, míg $z(t)$ a $z(0) = \eta + \varepsilon$ kezdeti feltételt kielégítő megoldása. Ekkor

$$\int\limits_{\eta}^{y} \frac{1}{y}\,dy = \int\limits_{0}^{t} 1\,dt \qquad \Rightarrow \qquad y(t) = \eta e^t \qquad\qquad (t \geq 0),$$

$$\int\limits_{\eta+\varepsilon}^{z} \frac{1}{y}\,dy = \int\limits_{0}^{t} 1\,dt \qquad \Rightarrow \qquad z(t) = (\eta+\varepsilon) e^t \qquad (t \geq 0)$$

adja, hogy

$$z(t) - y(t) = \varepsilon e^t \qquad (t \geq 0).$$

Az adott differenciálegyenletnél a változó kezdeti feltételekhez tartozó megoldások különbsége $\lim\limits_{t\to\infty} e^t = +\infty$ miatt $+\infty$-hez tart.
Ha most az $y' = -y$ differenciálegyenletet tekintjük, úgy az $y(0) = \eta$, illetve $z(0) = \eta + \varepsilon$ kezdeti feltételeket teljesítő $y(t)$, illetve $z(t)$ megoldások különbségére (az előbbivel azonos módon) kapjuk, hogy

$$z(t) - y(t) = \varepsilon e^{-t} \qquad (t \geq 0),$$

ami adja, hogy $\lim\limits_{t\to\infty} (z(t) - y(t)) = 0$, hiszen $\lim\limits_{t\to\infty} e^{-t} = 0$.

Cél: Megadni annak kritériumát, hogy egy adott differenciálegyenlet megoldása folytonosan függ a kezdeti feltételektől abban az értelemben, hogy $z(0)$ és $y(0)$ kis eltérése esetén az $|z(t) - y(t)|$ eltérés is kicsi a $t \geq 0$ intervallumon.
Az ilyen típusú problémák a differenciálegyenletek stabilitáselméletéhez tartoznak.

1. definíció (stabilitás, aszimptotikus stabilitás). Legyen $f : D \subset \mathbb{R}^{n+1} \to \mathbb{R}^n$ adott függvény, mely legalább az

$$S_\alpha = \big\{(t, \underline{y}) \mid t \geq 0,\ \|\underline{y} - \underline{x}(t)\| < \alpha\big\}$$

halmazon értelmezett és folytonos, ahol $x : [0, \infty) \to \mathbb{R}^n$ az

$$\underline{y}' = f(t, \underline{y})$$

differenciálegyenlet megoldása a $0 \leq t < \infty$ intervallumon.
Az $\underline{x}(t)$ megoldást stabilnak nevezzük, ha $\forall\ \varepsilon > 0$-hoz $\exists\ \delta$, melyre $\|\underline{y}_0 - \underline{x}(0)\| < \delta$ esetén az $\underline{y}(0) = \underline{y}_0$ kezdeti feltételt teljesítő $\underline{y}$ megoldás minden $t \geq 0$-ra értelmezett és

$$\|\underline{y}(t) - \underline{x}(t)\| < \varepsilon \qquad \forall\ t \in [0, \infty)$$

teljesül. Az $\underline{x}(t)$ megoldást aszimptotikusan stabilnak nevezzük, ha stabil és $\lim\limits_{t \to \infty} \|\underline{y}(t) - \underline{x}(t)\| = 0$.
Egy $\underline{x}(t)$ megoldást instabilnak nevezünk, ha nem stabil.

2. definíció (mátrix polinomja). Legyen

$$P_n(x) \doteq a_0 + a_1 x + \cdots + a_n x^n \qquad (x \in \mathbb{R})$$

egy valós polinom, $B = (B_{ij})$ egy $n \times n$-es mátrix, akkor $P_n(B)$ alatt a

$$P_n(B) \doteq a_0 E + a_1 B + \cdots + a_n B^n$$

mátrixot értjük és a B mátrix polinomjának nevezzük.
Ha $B = At$ (ahol $A = (a_{ij})$ $n \times n$-es mátrix), akkor

$$P_n(At) \doteq a_0 E + a_1 At + \cdots + a_n A^n t^n$$

egy t-től függő mátrix.

Megjegyzés. $\dfrac{d}{dt} P_n(At) = A P_n'(At)$, ahol $P_n'(x)$ a $P_n(x)$ deriváltja.

3. definíció (mátrix hatványsora). Legyen

$$f(x) \doteq \sum_{k=0}^{\infty} a_k x^k \qquad (|x| < r)$$

adott hatványsor az r konvergenciasugárral, akkor rendeljük hozzá a $B = (B_{ij})$ mátrixhoz az $f(B)$ mátrixot, hogy

$$\text{(MH)} \qquad f(B) \doteq \sum_{k=0}^{\infty} a_k B^k \qquad \left(\|B\|_e \doteq \sqrt{\sum_{i,j} |B_{ij}|^2} < r \right).$$

Tekintsük a C_k $n \times n$-es mátrixok $C = \sum_{k=0}^{\infty} C_k$ végtelen sorát. Ha $C_k = (c_{ij}^k)$ és $C = (c_{ij})$, úgy ez az egyenlőség a következő n^2 „darab" $c_{ij} = \sum_{k=0}^{\infty} c_{ij}^k$ végtelen számsor rövidítése.

Azt mondjuk, hogy a $\sum_{k=0}^{\infty} C_k$ mátrix sor konvergens, illetve abszolút konvergens, ha az n^2 „darab" $\sum_{k=0}^{\infty} c_{ij}^k$ számsor is ilyen tulajdonságú.

Megjegyzések.

1) $\|B\|_e$-t a B mátrix euklideszi normájának nevezzük, melyre – a norma szokásos tulajdonságain túl – $\|AB\|_e \le \|A\|_e \, \|B\|_e$, $\|Ax\|_e \le \|A\|_e \, \|x\|_e$ $(x \in \mathbb{R}^n)$ is teljesül.

2) Az (MH) hatványsor abszolút konvergens, ha $s = \|B\|_e < r$, mert akkor $\|B^2\|_e \le \|B\|_e^2 = s^2, \dots, \|B^k\|_e \le s^k, \dots$, ami adja az abszolút konvergenciát a majoráns kritérium miatt.

3) Az

$$f(At) \doteq a_0 E + a_1 At + \cdots = \sum_{k=0}^{\infty} a_k A^k t^k$$

t-től függő sor abszolút konvergens, ha $|t| < r/(\|A\|_e) = t_0$ és egyenletesen konvergens a $(-t_0, t_0)$ bármely zárt intervallumán, azaz az n^2 számú számsor mindegyike egyenletesen konvergens, továbbá $f(At)$ tagonként differenciálható és

$$\frac{d}{dt} f(At) = A f'(At) \ .$$

Következmény.

$$e^B = E + B + \frac{B^2}{2!} + \dots \ ,$$

továbbá $(e^{At})' = Ae^{At}$; $e^{B+C} = e^B e^C$ (ha $BC = CB$) $(e^A)^{-1} = e^{-A}$.

Ezek segítségével egy másik (a korábbitól eltérő) utat találhatunk a konstansegyütthatós lineáris homogén differenciálegyenlet-rendszerek alaprendszerének és a konstansegyütthatós lineáris inhomogén differenciálegyenlet-rendszerek általános megoldásának meghatározására.

1. tétel. legyen $(A)_{n\times n}$ konstans mátrix, akkor a

(KLHDER) $$\underline{y}' = A\underline{y}$$

megoldása $[0,\infty)$-en $\underline{y}(0) = E$ mellett

(KLHDER-Mo) $$\underline{y}(x) = e^{Ax}.$$

Továbbá a

(KLIHDER-KÉP) $$\underline{y}' = A\underline{y} + \underline{\varphi}\ , \qquad (\underline{y}(0) = \underline{y}_0)$$

megoldása:

(KLIHDER-KÉP-Mo) $$\underline{y}(x) = e^{Ax}\underline{y}_0 + \int\limits_0^x e^{A(x-t)}\underline{\varphi}(t)\,dt\ .$$

Bizonyítás.

a) $(e^{Ax})' = Ae^{Ax}$ adja az állítás első felét, és nyilván $\underline{y}(0) = E$ is igaz.

b) Ismeretes, hogy (lásd konstansvariálás módszere (LIHDER)-re) ha $\underline{y}_1, \dots, \underline{y}_n$ (LHDER) alaprendszere, úgy (LIHDER) általános megoldása

(*) $$\underline{y} = \sum_{i=1}^{n} c_i \underline{y}_i(x) + \sum_{i=1}^{n} c_i(x)\underline{y}_i(x)\ ,$$

ahol $c_i'(x)$ teljesíti a

$$\sum_{i=1}^{n} y_{ij}(x)c_i'(x) = \varphi_j(x) \qquad (j = 1, \dots, n)$$

egyenletrendszert, mely az

$$y_H = \begin{pmatrix} y_{11} & \dots & y_{1n} \\ \vdots & & \\ y_{n1} & \dots & y_{nn} \end{pmatrix}, \qquad \begin{cases} (c_1'(x)\dots c_n'(x))^\top = \underline{c}'(x) \\ (\varphi_1(x)\dots\varphi_n(x))^\top = \underline{\varphi}(x) \end{cases}$$

jelölések mellett az

$$y_H(x)\,\underline{c}'(x) = \underline{\varphi}(x)$$

alakba írható, ahol $\det y_H \neq 0$ (mert y_H alaprendszer), így $\exists\, y_H^{-1}$ és

$$\underline{c}'(x) = y_H^{-1}(x)\underline{\varphi}(x) \ .$$

Ebből

$$\underline{c}(x) = \underline{c}(0) + \int_0^x y_H^{-1}(t)\underline{\varphi}(t)\, dt \ .$$

Így $(*)$ a $\underline{c} = (c_1 \dots c_n)^\top$ jelölés mellett az

$$\underline{y}(x) = y_H(x)(\underline{c} + \underline{c}(0)) + \int_0^x y_H(x) y_H^{-1}(t)\underline{\varphi}(t)\, dt$$

alakot ölti, amiből $\underline{y}(0) = \underline{y}_0$ miatt $\underline{y}_0 = y_H(0)(\underline{c} + \underline{c}(0))$, illetve

$$\underline{c} + \underline{c}(0) = y_H^{-1}(0)\underline{y}_0$$

következik. Így

$$\underline{y}(x) = y_H(x) y_H^{-1}(0)\underline{y}_0 + \int_0^x y_H(x) y_H^{-1}(t)\underline{\varphi}(t)\, dt$$

teljesül. Ebből pedig

$$y_H(x) = e^{Ax}, \qquad y_H^{-1}(x) = e^{-Ax}$$

felhasználásával jön az állítás.

2. tétel. Ha az A mátrix λ_i sajátértékei teljesítik a $\operatorname{Re} \lambda_i < \alpha$ egyenlőtlenségeket, akkor

$$\|e^{At}\| \leq c e^{\alpha t} \qquad (t \geq 0),$$

ahol $c > 0$ alkalmas konstans.

3. tétel. A

(KLHDER) $$\underline{y}' = A\underline{y}$$

minden megoldása akkor, és csak akkor tart $\underline{0}$-hoz $t \to \infty$ esetén, ha $\operatorname{Re} \lambda_i < 0$ az A bármely λ_i sajátértékére.

4. tétel (stabilitási tétel (KLHDER)-re). Legyenek $\lambda_1, \ldots, \lambda_p$ $(p \le n)$ az A mátrix sajátértékei és $\gamma = \max\{\operatorname{Re}\lambda_i\}$. Akkor az $\underline{x}(t) \equiv \underline{0}$ triviális megoldása (KLHDER)-nek

- $\gamma < 0$-ra aszimptótikusan stabil,
- $\gamma > 0$-ra instabil,
- $\gamma = 0$ esetén nem aszimptótikusan stabil (de lehet stabil vagy instabil is).

Gronwall-lemma. A $\phi : [0,a] \to \mathbb{R}$ függvény legyen folytonos és teljesüljön, hogy

$$\phi(t) \le \alpha + \beta \int_0^t \phi(\tau)\, d\tau \qquad \forall\, t \in [0,a], \beta > 0 \ .$$

Akkor

$$\phi(t) \le \alpha e^{\beta t} \qquad (t \in [0,a]) \ .$$

Bizonyítás. Nem kell.

5. tétel (általános stabilitási tétel). A $g(t,\underline{x})$ függvény legyen értelmezett $t \ge 0$, $\|\underline{x}\| \le \alpha$ $(\alpha > 0)$ esetén, folytonos és

$$(*) \qquad \lim_{\|\underline{x}\| \to 0} \frac{\|g(t,\underline{x})\|}{\|\underline{x}\|} = 0$$

egyenletesen $t \ge 0$-ra és $g(t,\underline{0}) = \underline{0}$. Az A mátrix legyen konstans és olyan, hogy A $\forall\ \lambda_i$ sajátértékére $\operatorname{Re}\lambda_i < 0$. Akkor a

$$(**) \qquad \underline{y}' = A\underline{y} + g(t,\underline{y})$$

differenciálegyenlet $\underline{x}(t) \equiv \underline{0}$ megoldása aszimptótikusan stabil.

Bizonyítás. A feltételek és a 2. tétel miatt léteznek $c > 1$ és $\beta > 0$ konstansok, hogy $\operatorname{Re}\lambda_i < -\beta$ és

$$\left\| e^{At} \right\| \le c e^{-\beta t} \qquad (t \ge 0).$$

Másrészt $(*)$ miatt $\exists\ \delta,\ 0 < \delta < \alpha$, hogy

$$(***) \qquad \|g(t,\underline{x})\| \leq \frac{\beta}{2c}\|\underline{x}\| \qquad (\|\underline{x}\| \leq \delta, t \geq 0).$$

Megmutatjuk, hogy

$$(\Rightarrow) \qquad \|\underline{y}(0)\| \leq \varepsilon < \frac{\delta}{c} \qquad \Rightarrow \qquad \|\underline{y}(t)\| \leq c\varepsilon e^{-\frac{\beta t}{2}}\ .$$

Az 1. tétel szerint $(**)$ megoldása (mivel $\varphi(s) = g(s,\underline{y}(s))$) teljesíti az

$$\underline{y}(t) = e^{At}\underline{y}(0) + \int\limits_0^t e^{A(t-s)}g(s,\underline{y}(s))\,ds$$

integrálegyenletet, így $(***)$ miatt a

$$(****) \qquad \|\underline{y}(t)\| \leq \|\underline{y}(0)\|ce^{-\beta t} + \int\limits_0^t ce^{-\beta(t-s)}\frac{\beta}{2c}\|\underline{y}(s)\|\,ds$$

egyenlőtlenség teljesül, ha $\|\underline{y}\| \leq \delta$.
Legyen $\underline{y}(t)$ olyan megoldása $(**)$-nak, hogy $\|\underline{y}_0\| < \varepsilon$ és legyen $\phi(t) = \|\underline{y}(t)\|e^{\beta t}$. Ekkor a $(****)$ egyenlőtlenség adja, hogy

$$\phi(t) \leq c\varepsilon + \frac{\beta}{2}\int\limits_0^t \phi(s)\,ds \qquad (\text{ha } \|\underline{y}\| \leq \delta),$$

ami a Gronwall-lemma miatt adja, hogy

$$\phi(t) \leq c\varepsilon e^{\frac{\beta t}{2}},$$

vagyis

$$(\circ) \qquad \|\underline{y}(t)\| \leq c\varepsilon e^{-\frac{\beta t}{2}} < \delta\ .$$

Ebből látható, hogy $\|\underline{y}(t)\|$ δ-t pozitív t-re nem veszi fel és így $(\circ)$ teljesül, ami adja $(\Rightarrow)$ fennállását is.
$\underline{y}(t)$ a g függvény értelmezési tartományának határáig, így $(\circ)$ miatt az egész $0 \leq t < \infty$ intervallumra folytatható.
Így

$$0 \leq \lim_{t\to\infty}\|\underline{y}(t) - \underline{x}(t)\| = \lim_{t\to\infty}\|\underline{y}(t)\| \leq c\varepsilon \lim_{t\to\infty} e^{-\frac{\beta t}{2}} = 0$$

adja, hogy $\underline{x}(t) \equiv \underline{0}$ aszimptótikusan stabil.

VI. Variációszámítás

1. Alapfogalmak, alapfeladatok

A variációszámítás általánosabb függvénykapcsolatokra (funkcionálokra) vizsgál szélsőérték-probémákat.

1. definíció. Legyen M a valós függvények egy osztálya. Egy $\Im : M \to \mathbb{R}$ függvényt funkcionálnak nevezünk.

Megjegyzések.

1) M lehet például:
   $C^0[a,b]$, az $[a,b]$ felett értelmezett folytonos függvények halmaza.
   $C^1[a,b]$, az $[a,b]$ felett értelmezett folytonosan differenciálható függvények halmaza.
   $C^2[a,b]$, az $[a,b]$ felett értelmezett kétszer folytonosan differenciálható függvények halmaza.

2) $C^0[a,b]$, $C^1[a,b]$, $C^2[a,b]$ is lineáris terek (a függvények körében értelmezett összeadásra és skalárral való szorzásra nézve). Másrészt értelmezhető bennük norma, illetve ebből távolság is.
   Például $C^0[a,b]$-ben az $y_1, y_2 : [a,b] \to \mathbb{R}$ függvények távolsága:
   $$\varrho_0(y_1, y_2) \doteq \max_{x \in [a,b]} |y_1(x) - y_2(x)|$$
   szerint értelmezhető. $C^1[a,b]$-ben pedig
   $$\varrho_1 \doteq \max\{\varrho_0(y_1, y_2), \varrho_0(y_1', y_2')\}$$
   szerint is.

3) Általánosabban lineáris normált tér felett értelmezett függvényekkel (funkcionálokkal), illetve azokra tekintett szélsőérték-problémákkal is foglalkozhatnánk.

2. definíció. Az $\Im : M \to \mathbb{R}$ funkcionálnak az $y_0 \in M$ függvényen abszolút minimuma (maximuma) van, ha $\forall\ y \neq y_0$-ra $(y \in M)$
$$\Im(y(x)) > \Im(y_0(x)) \qquad \big(\Im(y(x)) < \Im(y_0(x))\big)$$
teljesül.

3. definíció. Az $\Im : C^1[a,b] \to \mathbb{R}$ funkcionálnak az $y_0 \in C^1[a,b]$ függvényen relatív erős (illetve relatív gyenge) minimuma van, ha $\exists\, \varepsilon > 0$, hogy

$$\Im(y(x)) > \Im(y_0(x)) \qquad (x \in [a,b])$$

teljesül az y_0 függvény ε-sugarú ϱ_0 (illetve ϱ_1) környezetébe eső $\forall\, y \in C^1[a,b]$ $(y \neq y_0)$ függvényre. (A maximum ugyanígy értelmezhető.)

Alapfeladatok:

1) A sík adott $P_1(a,A)$, $P_2(b,B)$ pontjait összekötő síkgörbék közül határozzuk meg azokat, melyeket az x-tengely körül megforgatva a legkisebb felszínű forgásfelület adódik.

   Keressük a megoldást először, amikor a görbe az

   $$\big\{(x, y(x)) \;\big|\; y \in C^1[a,b],\ x \in [a,b]\big\}$$

   halmaz, azaz egy $y \in C^1[a,b]$ függvény gráfja, hogy

   (1) $$y(a) = A\ , \qquad y(b) = B$$

   is teljesül.
   Ismeretes, hogy az (1)-et teljesítő $y : [a,b] \to \mathbb{R}$ $(y \in C^1[a,b])$ függvény x-tengely körüli megforgatásával keletkezett forgásfelület felszínét az y függvényében az

   (FF) $$\Im(y(x)) \doteq 2\pi \int_a^b y(x)\sqrt{1 + y'^2(x)}\, dx$$

   szerint definiált $\Im : C^1[a,b] \to \mathbb{R}$ funkcionál adja meg.
   Az 1. alapfeladat tehát: Az (FF) szerint definiált funkcionál minimumát adó, (1)-et is teljesítő $y \in C^1[a,b]$ függvények meghatározása.
   Az 1. alapfeladat általánosítása, amikor egy

   (2) $$\Im(y(x)) \doteq \int_a^b F(x, y(x), y'(x))\, dx$$

szerint értelmezett $\mathfrak{I} : C^1[a,b] \to \mathbb{R}$ funkcionál minimumát adó, (1)-et is teljesítő, $y \in C^1[a,b]$ függvényt keresünk, ahol az alapfüggvénynek is nevezett F függvény elég jó függvény.
Ez az általános síkbeli nemparaméteres probléma.

Kereshetjük a minimális forgásfelületet adó görbéket az általánosabb,

$$g(t) = (x(t), y(t)) \qquad t \in [\alpha, \beta]$$

alakban is, ahol $g \in C^1[\alpha, \beta]$ és

$$x(\alpha) = 0, \quad x(\beta) = b, \qquad y(\alpha) = A, \quad y(\beta) = B \tag{3}$$

is teljesül.
Ekkor (ahogy ez szintén ismeretes) az

$$\mathfrak{I}(x(t), y(t)) = 2\pi \int_{\alpha}^{\beta} y(t)\sqrt{x'^2(t) + y'^2(t)}\, dt \tag{4}$$

szerint definiált funkcionál minimumát adó g függvényeket kell meghatározni, ez a 2. alapfeladat. Ennek általánosítása, ha egy

$$\mathfrak{I}(x(t), y(t)) \doteq \int_{\alpha}^{\beta} F(x(t), y(t), x'(t), y'(t))\, dt \tag{5}$$

szerint definiált funkcionál minimumát szolgáltató, (3)-at is teljesítő g függvényeket kell meghatározni, adott F elég jó alapfüggvény esetén.
Ez egy síkbeli paraméteres probléma.

2) Vizsgálhatók az úgynevezett térbeli (paraméteres, vagy nemparaméteres) problémák is. Ilyenkor például (nemparaméteres esetben) egy

$$\mathfrak{I}(\underline{y}(x)) = \mathfrak{I}(y_1(x), \dots, y_n(x)) \doteq$$
$$\doteq \int_{a}^{b} F(x, y_1(x), \dots, y_n(x), y_1'(x), \dots, y_n'(x))\, dx$$

szerint értelmezett funkcionál szélsőértékét (mondjuk minimumát) adó függvényeket keressük ($y : [a,b] \to \mathbb{R}^n$ típusú és $y \in C^1[a,b]$, illetve $y(a) = A,\ y(b) = B$).

3) Vizsgálhatók feltételes szélsőérték-problémák is funkcionálokra. Például az úgynevezett Lagrange-feladat: határozzuk meg egy felület két adott pontját összekötő görbék közül a minimális ívhosszúságúakat.

2. Segédtételek

1. lemma (paraméteres integrál differenciálhatósága). Legyen $F : [a,b] \times [c,d] \to \mathbb{R}$ folytonos és második változójában folytonosan parciálisan differenciálható függvény. Akkor a

$$\phi(x_2) \doteq \int_a^b F(\tau, x_2)\, d\tau \ , \qquad x_2 \in [c,d]$$

szerint értelmezett $\phi : [c,d] \to \mathbb{R}$ függvény (F paraméteres integrálja) differenciálható és

$$\phi'(x_2) = \int_a^b F_{x_2}(\tau, x_2)\, d\tau \qquad x_2 \in [c,d].$$

Bizonyítás. Lásd Analízis II., I/7 fejezet tétele $n = 1$ mellett ($f(x,t) \to F(\tau, x_2)$ átírással).

2. lemma (Lagrange). Ha az $m : [a,b] \to \mathbb{R}$ olyan folytonos függvény, hogy bármely $h : [a,b] \to \mathbb{R}$, $\ h \in C^2[a,b]$ és $h(a) = h(b) = 0$-t teljesítő függvényre

$$\int_b^a m(x)\, h(x)\, dx = 0 \ ,$$

akkor $m(x) \equiv 0\ \ [a,b]$-n.

Bizonyítás. Lásd Kósa: Differenciálegyenletek (jegyzet), 133. oldal.

3. Funkcionálok variációi

Ismeretesek a következők:

Az $f : D \subset \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$ függvény $x_0 \in D$-beli $e \subset \mathbb{R}^n$ iránymenti deriváltja

$$D_e f(x_0) \doteq \lim_{t \to 0} \frac{f(x_0 + t\,e) - f(x_0)}{t}$$

(ha a határérték létezik).
Továbbá, ha $\exists\ f'(x_0)$, akkor

- $d\,f(x, x_0) \doteq f'(x_0)(x - x_0)$ az f első differenciálja;
- $\forall$ e-re $\exists$ $D_e f(x_0) = f'(x_0) \cdot e$.

Mivel x_0 belső pontja a D (nyílt) halmaznak, így $\exists\ \delta > 0$, hogy a

$$\varphi(t) \doteq f(x_0 + t(x - x_0)), \qquad |t| < \delta$$

szerint definiálható a $\varphi : K(0, \delta) \to \mathbb{R}$ valós függvény, melyre az előbbiek szerint

$$\begin{aligned} \varphi'(0) &= \lim_{t \to 0} \frac{\varphi(t) - \varphi(0)}{t} = \lim_{t \to 0} \frac{f(x_0 + t(x - x_0)) - f(x_0)}{t} = \\ &= D_{(x - x_0)} f(x_0) = f'(x_0)(x - x_0) = d\,f(x, x_0) \end{aligned}$$

teljesül, ha $\exists\ f'(x_0)$, azaz f első differenciálja $\varphi'(0)$.
A lokális szélsőérték létezésének szükséges feltétele és az előbbiek adják, hogy ha f-nek lokális szélsőértéke van x_0-ban és $\exists f'(x_0)$, akkor $\varphi'(0) = 0$. Ha $\exists\ f''$, akkor $\exists\ \varphi''(0) = d^2 f(x, x_0)$, azaz f második differenciálja éppen φ''. Miután pedig egy f többváltozós függvény lokális szélsőértékeinek meghatározásában az első- és második differenciálnak (azaz $\varphi'(0)$ és $\varphi''(0)$-nak) van alapvető szerepe, így természetes, hogy funkcionálokra is bevezessük ezen fogalmak analógiáit, az első és második variációt.

Definíció. Legyen F kétszer folytonosan differenciálható a $D \subset [a, b] \times \mathbb{R}^2$ nyílt halmazon, $\mathfrak{I}$ pedig

$$(*) \qquad \mathfrak{I}(y(x)) \doteq \int_a^b F(x, y(x), y'(x))dx$$

($y \in C^1[a,b]$, $y(a) = A$, $y(b) = B$) szerint értelmezett funkcionál $C^1[a,b]$-n. Legyen továbbá $\eta \in C^2[a,b]$, hogy $\eta(a) = \eta(b) = 0$, míg $\delta > 0$ olyan, hogy ha adott $y \in C^1[a,b]$-re $(x, y(x), y'(x)) \in D$, akkor $|t| < \delta$ esetén az $\tilde{y}(x) = y(x) + t\eta(x)$ szerint definiált $\tilde{y}$ függvényre $(x, \tilde{y}(x), \tilde{y}'(x)) \in D$ (és $\tilde{y}(a) = A$, $\tilde{y}(b) = B$) teljesül.
Ekkor a

$$(\circ) \quad \varphi(t) \doteq \Im(y(x) + t\eta(x)) \doteq \int_a^b F(x, y(x) + t\eta(x), y'(x) + t\eta'(x))dx$$

($|t| < \delta$) szerint értelmezett (kétszer differenciálható) φ függvényre létező $\varphi'(0)$ és $\varphi''(0)$ értékeket a $(*)$ szerint értelmezett $\Im$ funkcionál első, illetve második variációjának nevezzük és rendre $\delta\Im$, illetve $\delta^2\Im$-vel jelöljük.

Tétel. Ha a definíció feltételei mellett $\Im$ az y függvényen lokális szélsőértéket vesz fel, akkor $\delta\Im = 0$. (A lokális minmum szükséges feltétele miatt.)

Bizonyítás. Ha a $(*)$ szerint értelmezett $\Im$ funkcionálnak y-ban lokális minimuma van, akkor $\exists\ r > 0$, hogy

$$\Im(y) \leq \Im(\psi) \qquad \forall\ \psi \in C^1[a,b],\ \psi(a) = A,\ \psi(b) = B$$

esetén, melyre $\varrho_1(y, \psi) < r$. Mivel

$$\varrho_1(y, y + t\eta) = |t| \sup_{x \in [a,b]} \left\{|\eta(x)|, |\eta'(x)|\right\},$$

így $\exists\ r_0 > 0$, hogy $\varrho_1(y, y + t\eta) < r$, ha $|t| < r_0$, azaz $\Im(y) \leq \Im(y + t\eta)$, ha $|t| < r_0$, ami φ 0-beli definíciója miatt adja, hogy $\varphi(0) < \varphi(t)\ \forall\ |t| < r_0$, azaz φ-nek 0-ban lokális szélsőértéke van. Másrészt $\exists\ \varphi'(0)$ (az 1. lemma miatt), így $\delta\Im \doteq \varphi'(0) = 0$, amit bizonyítani kellett.

4. Az Euler-Lagrange differenciálegyenlet

Tétel (a lokális szélsőérték egy szükséges feltétele).
Legyen $F : D \subset [a,b] \times \mathbb{R}^2 \to \mathbb{R}$ kétszer folytonosan differenciálható

függvény, $\Im$ $(*)$ szerint értelmezett funkcionál $C^1[a,b]$-n. Ha $\Im$-nek y-ban ($y \in C^1[a,b]$, $y(a) = A$, $y(b) = B$) lokális extrémuma van, akkor y-ra $[a,b]$-n teljesül az

$$\text{(E-L)} \qquad F_y\big(x, y(x), y'(x)\big) - \frac{d}{dx}\big[F_{y'}(x, y(x), y'(x))\big] = 0$$

Euler-Lagrange differenciálegyenlet.

Bizonyítás. Az adott feltételek mellett, a φ definíciója miatt $\exists\ \varphi'(0)$, melyet az 1. lemma és a láncszabály miatt

$$\varphi'(0) = \int_a^b \big[F_y(x, y(x), y'(x))\eta(x) + F_{y'}(x, y(x), y'(x))\eta'(x)\big]\,dx$$

szerint kapunk.
Ugyanakkor a parciális integrálás tétele szerint

$$\int_a^b F_{y'}(x, y(x), y'(x))\eta'(x)dx = \big[F_{y'}(x, y(x), y'(x))\eta(x)\big]_a^b -$$

$$- \int_a^b \eta(x)\frac{d}{dx}\big[F_{y'}(x, y(x), y'(x))\big]dx =$$

$$= - \int_a^b \eta(x)\frac{d}{dx}\big[F_{y'}(x, y(x), y'(x))\big]dx.$$

Ezt $\varphi'(0)$ előbbi alakjába helyettesítve:

$$\varphi'(0) = \int_a^b \Big\{F_y(x, y(x), y'(x)) - \frac{d}{dx}\big[F'_y(x, y(x), y'(x))\big]\Big\}\,\eta(x)\,dx$$

adódik. Az előző tétel miatt $\varphi'(0) = 0$ és akkor a Lagrange lemma adja a tétel állítását.

Megjegyzések.

1) Ha a tétel feltételei mellett F-re még az is teljesül, hogy

$$F_{y'y'}(x, y(x), y'(x)) \neq 0 \qquad \forall\, x \in [a,b],$$

akkor $\exists\, y''$ és folytonos.

2) Ha pedig $y \in C^2[a,b]$ is teljesül, akkor (E-L)-ben elvégezve a differenciálást

$$F_y - \left[F_{y'x} + F_{y'y}y' + F_{y'y'}y''\right] = 0\ ,$$

illetve átrendezéssel

(E-L$'$) $$y''F_{y'y'} + y'F_{y'y} + F_{y'x} - F_y = 0$$

adódik.

3) Speciális típusú alapfüggvények:
– Ha F nem függ x-től és $F_{y'y'} \neq 0$, úgy ha y megoldása (E-L)-nek, akkor $\exists\, c \in \mathbb{R}$, hogy

(1) $$F - y'F_{y'} = c.$$

Bizonyítás. (E-L$'$) ebben az esetben az

(E-L$''$) $$y''F_{y'y'} + y'F_{y'y} - F_y = 0$$

alakot ölti. Másrészt

$$\begin{aligned}\frac{d}{dx}\left[F - y'F_{y'}\right] &= F_y y' + F_{y'}y' + F_{y'}y'' - \\ &- y''F_{y'} - y'F_{y'y}y' - y'F_{y'y'}y'' = \\ &= y'\left[F_y - y'F_{y'y} - y''F_{y'y'}\right] = 0\ ,\end{aligned}$$

ami adja az állítást.

– Ha F nem függ y-tól, úgy y akkor és csak akkor megoldása (E-L)-nek, ha $\exists\, c \in \mathbb{R}$, hogy

(2) $$F_{y'}(x, y'(x)) = c \qquad (x \in [a,b]).$$

Bizonyítás. Ekkor (E-L) adja, hogy

$$\frac{d}{dx}F_{y'}(x, y'(x)) = 0,$$

ami viszont akkor, és csak akkor teljesül, ha (2) fennáll.

– Ha F nem függ y'-től, úgy y akkor, és csak akkor megoldása (E-L)-nek, ha

$$F_y(x, y(x)) = 0 \qquad (x \in [a, b]) \tag{3}$$

teljesül.

Bizonyítás. Ekkor (E-L) a (3) egyenlettel ekvivalens.

5. Az 1. alapfeladat megoldása

Az

$$\mathfrak{I}(y(x)) \doteq 2\pi \int_a^b y(x)\sqrt{1 + y'^2(x)}dx, \qquad y \in C^2[a, b],$$

$$y(a) = A, \qquad y(b) = B$$

funkcionál minimumát adó függvény meghatározása volt a feladat.

Így

$$F(y(x), y'(x)) = y(x)\sqrt{1 + y'^2(x)} \qquad (x \in [a, b])$$

miatt F nem függ x-től, tehát az előző paragrafus első esetével van dolgunk.

Ezért, ha $\mathfrak{I}$ az y függvényen minimumot vesz fel, akkor

$$F - y'F_{y'} = y\sqrt{1 + y'^2} - y'y\frac{y'}{\sqrt{1 + y'^2}} = \frac{y}{\sqrt{1 + y'^2}} = c$$

azaz az (E-L) differenciálegyenlet speciális alakja most

$$y - c\sqrt{1 + y'^2} = 0. \tag{FF-D}$$

Ez egy implicit differenciálegyenlet.

→ $\sqrt{1+y'^2} > 0$, így (FF-D)-nek nincs olyan integrálgörbéje, mely az $y \geq 0$ félsíkból átmenne az $y < 0$ félsíkba, vagy fordítva, így c-t választhatjuk nemnegatívnak. Ha $c > 0$ esetén y megoldás, akkor $-y$ is kielégíti (FF-D)-t, ha c helyett $-c$-t írunk.

→ $y = c$ (≥ 0) megoldása (FF-D)-nek, de nem teljesíti (E-L)-t, mert

$$F_y - \frac{d}{dx} F_{y'} = \sqrt{1+y'^2} - \frac{d}{dx} \frac{y\, y'}{\sqrt{1+y'^2}} = 1 - 0 \neq 0.$$

→ Nyilván $c > 0$ kell, hogy legyen, hiszen egyébkeént $y = 0$ lenne a megoldás, ami az előbbiek miatt nem teljesíti (E-L)-t.

→ Ha y olyan megoldás, mely semmilyen szakaszon sem állandó, akkor y' legfeljebb egy pontban tűnhet el, mert ha $\exists\ a < b$, hogy $y'(a) = y'(b) = 0$ és $y'(x) \neq 0,\ x \in (a,b)$, akkor (FF-D) miatt $y(a) = y(b) = c$, ami adná – a Rolle-tétel miatt – hogy $\exists\ x \in (a,b),\ y'(x) = 0$, ami ellentmondás.

→ Legyen most y az (FF-D) olyan megoldása, amelyre $y'(x) \neq 0$ ($x \in D_y$). Akkor (FF-D)-ből nyilván $y(x) > c$ ($x \in D_y$) következik, hiszen $\sqrt{1+y'^2} > 1$.
Az $y(x) - c\sqrt{1+z^2} = 0$ egyenletnek $\forall\ x \in D_y$-ra a

$$z_1(x) = \sqrt{\frac{y(x)}{c}^2 - 1}, \qquad z_2(x) = -\sqrt{\frac{y(x)}{c}^2 - 1}$$

szerint értelmezett függvények a megoldásai, melyek folytonosan differenciálhatók D_y-on.
Mivel $z_1(x) > 0,\ z_2(x) < 0$ ($x \in D_y$), így az egyenletnek nincs más folytonos megoldása. Ugyanakkor kielégíti az y' folytonos függvény is, így $y'(x) = z_1(x)$ vagy $y'(x) = z_2(x)$. Tehát y kielégíti az

$$y' = \sqrt{\left(\frac{y}{c}\right)^2 - 1} \qquad y' = -\sqrt{\left(\frac{y}{c}\right)^2 - 1}$$

($y > 0,\ c > 0$) differenciálegyenletek valamelyikét.

→ Ezek általános megoldása

$$y = c\,\mathrm{ch}\,\frac{x-\beta}{c}, \qquad x \in (\beta, \infty),$$

illetve

$$y = c\,\mathrm{ch}\,\frac{x-\beta}{c}, \qquad x \in (-\infty, \beta),$$

és ezek kielégítik (FF-D)-t is, sőt az $x = \beta$ helyen is.

Ha tehát létezik megoldása a feladatnak, az csak az

$$y(x, c, \beta) \doteq c\,\mathrm{ch}\,\frac{x-\beta}{c}\ , \qquad (x \in \mathbb{R},\ c \in \mathbb{R}\backslash\{0\},\ \beta \in \mathbb{R})$$

szerint meghatározott, úgynevezett láncgörbe lehet.

Feladatsor

1) Adjuk meg az alábbi görbeseregek differenciálegyenletét:

$$y = e^{cx} \ ; \qquad y = (x-c)^3 \ ; \qquad y = cx^3 \ ; \qquad y = \sin(x+c) \ .$$

2) Oldjuk meg az alábbi szeparábilis differenciálegyeneleteket, illetve a rájuk vonatkozó kezdetiérték problémákat:

$$y' = e^{2x} - x \qquad\qquad y' = 2x \ , \quad y(1) = 4$$
$$(x+1)y' = -xy \qquad\qquad (x^2-1)y' + 2xy^2 = 0 \ , \quad y(0) = 1$$
$$xyy' = \sqrt{y^2+1} \qquad\qquad y' = 3\sqrt[3]{y^2} \ , \quad y(1) = 0$$
$$y' - xy^2 = 2xy \qquad\qquad xy' + y = y^2 \ , \quad y(1) = \frac{1}{2}$$
$$y' = y\cos x \qquad\qquad y' = (1+y^2)\ln x \ , \quad y(1) = 0$$

3) Oldjuk meg a következő lineáris differenciálegyenleteket:

$$xy' - 2y = 2x^4 \qquad\qquad (2x+1)y' = 4x + 2y$$
$$y' + y\,\mathrm{tg}\,x = \frac{1}{\sin x} \qquad\qquad x(y'-y) = e^x$$
$$x^2y' + xy + 1 = 0 \qquad\qquad y' = 2x(x^2+y)$$
$$xy' + (x+1)y = 3x^2e^{-x} \qquad\qquad xy' + 2y = \sin(x)$$

4) Oldjuk meg a következő egzakt differenciálegyenleteket:

$$(2x + 3x^2y)dx + (x^3 - 3y^2)dy = 0$$
$$(2x+y)dx + (x-2y)dy = 0$$
$$\frac{1}{y} - \frac{x}{y^2}y' = 0$$
$$\frac{x-y}{(x+y)^3} + \frac{2x}{(x+y)^3}y' = 0$$
$$2xydx + (x^2 - y^2)dy = 0$$
$$e^{-y}dx - (2y + xe^{-y})dy = 0$$
$$\frac{y}{x}dx + (y^3 + \ln x)dy = 0$$

5) A korábbiakra visszavezetéssel oldjuk meg az alábbi differenciál-egyenleteket:

$$(x + 2y)dx - xdy = 0$$
$$(x - y) + (x + y)y' = 0$$
$$y^2 - 2xy + x^2y' = 0$$
$$2x^3y' = y(2x^2 - y^2)$$
$$y^2 + x^2y' = xyy'$$
$$xy' = y - xe^{\frac{y}{x}}$$
$$xy' - y = x\,\overset{\frac{y}{x}}{\mathrm{tg}}$$
$$xy' = \sqrt{x^2 - y^2} + y$$
$$2x + y + 1 + (4x + 2y - 3)y' = 0$$
$$x - y - 1 + (y - x + 2)y' = 0$$
$$2x - 4y + 6 + (x + y - 3)y' = 0$$
$$(x + 4y)y' = 2x + 3y - 5$$
$$y' = 2\left(\frac{y + 2}{x + y - 1}\right)^2$$
$$(x^2 + y^2 + x)dx + ydy = 0$$
$$(x^2 + y^2 + y)dx - xdy = 0$$
$$xy^2(xy' + y) = 1$$
$$y^2dx - (xy + x^3)dy = 0$$
$$\left(y - \frac{1}{x}\right)dx + \frac{1}{y}dy = 0$$
$$xydx = (y^3 + x^2y + x^2)dy$$
$$(2x^2y^2 + y)dx - (x^3y - x)dy = 0$$

6) Egzisztencia és unicitás tételek Cauchy-feladatokra

a) Bizonyítsa be, hogy egy teljes metrikus tér bármely zárt altere is teljes metrikus tér.

b) Legyen $I = [a, b] \subset \mathbb{R}$, $T \subset \mathbb{R}^n$ tégla, $f : [a, b] \times T \to \mathbb{R}$ ($f = f_1, \ldots, f_n$) olyan függvény, hogy $\forall\ D_j f_i$ létezik és korlátos $[a, b] \times T$-n. Bizonyítsa be, hogy f Lipschitz feltételt teljesít $[a, b] \times T$-n az utolsó n változójában.

c) Bizonyítsuk be, hogy a Picard-Lindelöf tétel bizonyításában szereplő $(X, d) = (C_n^*, d)$ zárt altere a $C_n(I_1)$ teljes metrikus térnek.

d) Határozza meg az alábbi Cauchy-feladatok megoldását a Picard-féle szukcesszív approximációval:

$$y' = xy\ , \quad y(0) = 1\ ; \qquad y' = x^2 - y\ , \quad y(0) = 1\ .$$

e) A Picard-féle módszerrel adjunk közelítő megoldásokat az alábbi Cauchy-feladatokra. Becsüljük meg, milyen intervallumon biztosított a megoldás létezése (a közelítés konvergenciája).

$$\begin{aligned} &y' = x - y^2\ , && y(0) = 0 && (y_0,\ y_1,\ y_2,\ y_3 \text{ megh.});\\ &y' = y^2 - 3x^2 - 1\ , && y(0) = 1 && (y_0,\ y_1,\ y_2 \text{ megh.});\\ &y' = y + e^y\ , && y(0) = 1 && (y_0,\ y_1,\ y_2, \text{ megh.}). \end{aligned}$$

(Az első feladatnál becsüljük meg az y_3 közelítés pontosságát is az $x = 0,5$ és az $x = 1$ értékeknél.)

f) Bizonyítsa be, hogy az (n-KÉP) megoldhatóságának vizsgálatában szereplő speciális (DER-KÉP) problémánál teljesülnek a Picard-Lindelöf tétel feltételei.

g) Vizsgálja az $y' = \sqrt{|y|}$ differenciálegyenletre vonatkozó valamilyen Cauchy-feladat megoldhatóságát és a megoldás egyértelműségét.

7) Az alábbi feladatokban vizsgálja meg, hogy a megadott függvények lineárisan függetlenek-e:

a) $f_1(x) = x + 2$, $f_2(x) = x - 2$ $(x \in \mathbb{R})$;
b) $f_1(x) = \sin(x)$, $f_2(x) = \cos(x)$ $(x \in \mathbb{R})$;
c) $f_1(x) = 1$, $f_2(x) = x$, $f_3(x) = x^2$ $(x \in \mathbb{R})$;
d) $f_1(x) = e^x$, $f_2(x) = e^{2x}$, $f_3(x) = e^{3x}$ $(x \in \mathbb{R})$;
e) $f_1(x) = x$, $f_2(x) = e^x$, $f_3(x) = xe^x$ $(x \in \mathbb{R})$.

8) Határozza meg az alábbi differenciálegyenletek általános megoldását:

a) $(2x+1)y'' + 4xy' - 4y = 0$, ha $y_1(x) = x$ ismert;
b) $y'' - 2(1 + \mathrm{tg}^2(x))y = 0$, ha $y_1(x) = \mathrm{tg}(x)$ ismert;
c) $y'' - y'\,\mathrm{tg}(x) + 2y = 0$, ha $y_1(x) = \sin(x)$ ismert;
d) $xy''' - y'' - xy' + y = 0$, ha $y_1(x) = x$, $y_2(x) = e^x$ ismert.

9) Adja meg az alábbi differenciálegyenletek általános megoldását:

a) $x(x-1)y'' - xy' + y = 0$;
b) $xy'' + 2y' - xy = 0$;
c) $(3x^3 + x)y'' + 2y' - 6xy = 0$.

10) Oldja meg az alábbi differenciálegyenleteket:

$y'' + y' - 2y = 0$; $y'' + 4y' + 3y = 0$; $y'' - 2y' = 0$;
$y'' - 4y' + 5y = 0$; $y'' + 2y' + 10y = 0$; $y'' + 4y = 0$;
$y''' - 8y = 0$; $y^{(4)} - y = 0$; $y^{(6)} + 64y = 0$;
$y'' - 2y' + y = 0$; $4y'' + 4y' + y = 0$;
$y^{(5)} - 6y^{(4)} + 9y^{(3)} = 0$; $y^{(5)} - 10y^{(3)} + 9y' = 0$;
$y^{(4)} + 2y'' + y = 0$; $y''' - 3y'' + 3y' - y = 0$;
$y^{(4)} - 5y'' + 4y = 0$; $y''' - 3y' + 2y = 0$.

11) Oldja meg az alábbi differenciálegyenleteket:

$y'' - 2y' - 3y = e^{4x}$; $\quad y'' + y = 4xe^x$;

$y'' - y = 2e^x - x^2$; $\quad y'' + y' - 2y = 3xe^x$;

$y'' - 3y' + 2y = \sin(x)$; $\quad y'' - 5y' + 4y = 4x^2e^{2x}$;

$y'' - 3y' + 2y = \cos(x)$; $\quad y'' - 4y' + 8y = e^{2x} + \sin(2x)$;

$y'' + y = x\sin(x)$; $\quad y''' + y' = \sin(x) + x\cos(x)$;

$y'' + 4y' + 3y = \mathrm{ch}(x)$; $\quad y'' - 2y' + y = \dfrac{e^x}{x}$;

$y'' + y = \dfrac{1}{\sin(x)}$; $\quad y'' + 4y = 2\,\mathrm{tg}(x)$;

$(3x^3 + x)y'' + 2y' - 6xy = 4 - 12x^2$.

12) Határozza meg az alábbi Cauchy-feladatok megoldását:

a) $y''' - y' = 0$, $\quad y(0) = 3$, $\quad y'(0) = -1$, $\quad y''(0) = 1$;

b) $y'' - 2y' + y = 0$, $\quad y(2) = 1$, $\quad y'(2) = -2$;

c) $y'' + y = 4e^x$, $\quad y(0) = 4$, $\quad y'(0) = -3$;

d) $y'' - 2y' = 2e^x$, $\quad y(1) = -1$, $\quad y'(1) = 0$;

e) $y'' + y = 2x - \pi$, $\quad y(0) = 0$, $\quad y(\pi) = 0$.

13) Oldja meg az alábbi differenciálegyenlet-rendszereket:

a) $\begin{cases} y_1' - y_1 + y_2 = 0 \\ y_2' + 4y_1 - y_2 = 0 \ , \end{cases}$ $\qquad$ b) $\begin{cases} y_1' + y_1 - 8y_2 = 0 \\ y_2' - y_1 - y_2 = 0 \ , \end{cases}$

c) $\begin{cases} y_1' - y_1 + y_2 - y_3 = 0 \\ y_2' - y_1 - y_2 + y_3 = 0 \\ y_3' - 2y_1 + y_2 = 0 \ , \end{cases}$ $\qquad$ d) $\begin{cases} y_1' - y_2 = e^x \\ y_2' - y_1 = x^2 \ . \end{cases}$

14) Feladatok a stabilitáshoz.

a) Vizsgáljuk meg, hogy az

$$y'(t) = t - y(t) \qquad (t \geq 0)$$

differenciálegyenlet $x(0) = 1$ feltételt kielégítő $x : [0, \infty) \to \mathbb{R}$ megoldása stabil-e, illetve aszimptotikusan stabil-e.

b) Vizsgáljuk meg az

$$\begin{cases} y_1' = 4y_2 \\ y_2' = -y_1 \end{cases}$$

differenciálegyenlet-rendszer azon

$$\underline{x}(t) = \begin{pmatrix} x_1(t) \\ x_2(t) \end{pmatrix}$$

megoldásának stabilitását, melyre

$$\underline{x}(0) = \begin{pmatrix} x_1(0) \\ x_2(0) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix} .$$

c) Vizsgáljuk meg az

$$\begin{cases} y_1' = -y_1 + y_2 + 2y_1 y_2 \\ y_2' = 2y_1 - 3y_2 + 5y_1^4 + y_2^3 \end{cases}$$

differenciálegyenlet-rendszerre, hogy az

$$\underline{y}(t) = \begin{pmatrix} y_1(t) \\ y_2(t) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix}$$

(úgynevezett nullmegoldás) stabil-e.

d) Vizsgáljuk meg az

$$\begin{cases} y_1' = -y_1 + y_2 - t^2 \\ y_2' = 3y_1 - y_2 - t \end{cases}$$

differenciálegyenlet-rendszer azon

$$\underline{x}(t) = \begin{pmatrix} x_1(t) \\ x_2(t) \end{pmatrix}$$

megoldásának stabilitását, melyre

$$\underline{x}(0) = \begin{pmatrix} x_1(0) \\ x_2(0) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \end{pmatrix} .$$